

Dao is nooit euver gekald gewaore!
De familie Peters honderd jaar op de eeuwenoude Munnichshof

Jaak Slangen

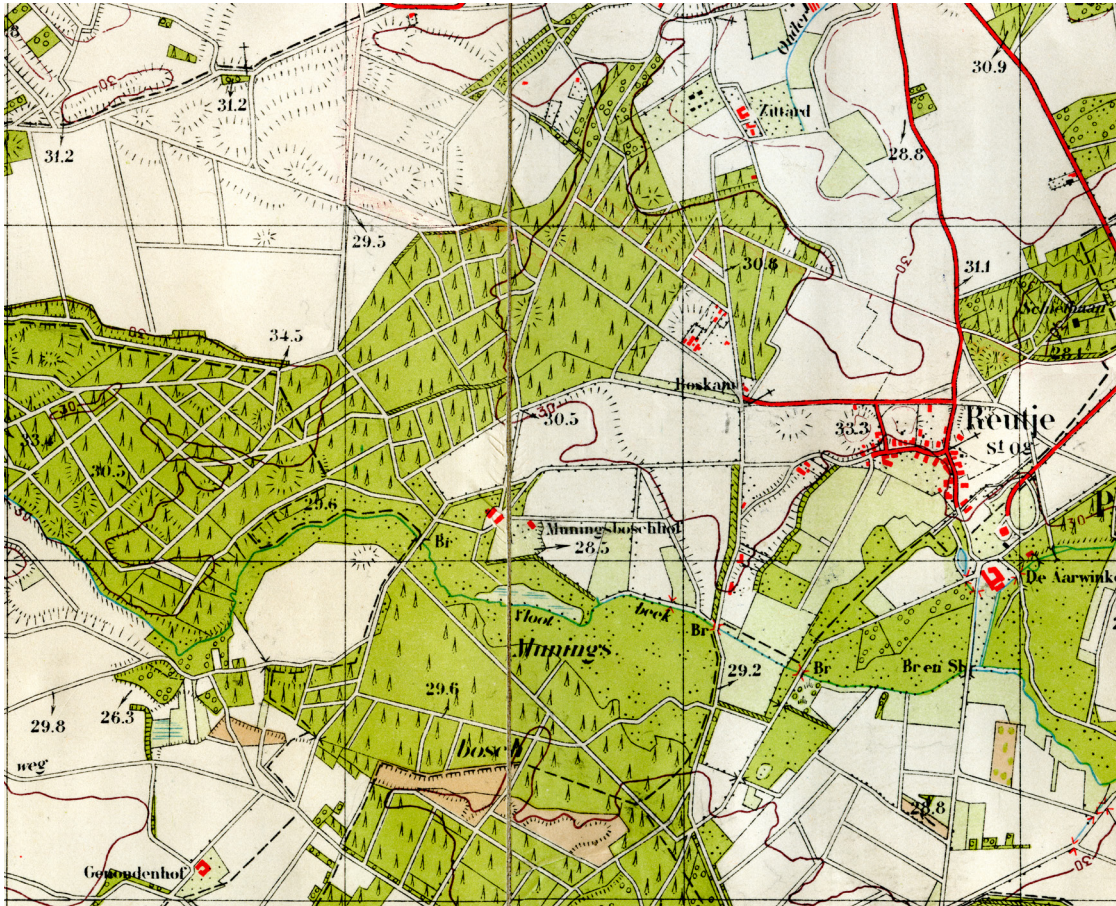
Dao is nooit euver gekald gewaore!

De familie Peters honderd jaar op de eeuwenoude Munnichshof

Jaak Slangen

Zetten 2011

Topografische kaart N° 750 Maasbracht van 1936 (verkend in 1934)

Ter nadere oriëntatie: in het midden is Munnichsbosch (Munnichshof) gelegen; links onderen: Genoudenhof (Genouwenhof); in het midden boven: boerderij in 't Zittard ('t Sittert), rechts in het midden: landgoed Aerwinkel en daarboven: buurtschap 't Reutje.

'Munnichsbosch onder Sint Odiliënberg op vertoon bij den eigenaar de heer J. Geradts, Burgemeester te Posterholt of den opzichter Hermans te Sint Odiliënberg gratis verkrijgbare wandelkaarten. Loopen buiten wegen en paden, loslopende honden en kampeeren verboden.'

Uit: 'Landgoederen voor publiek opengesteld' in *De Nieuwe Koerier* van 6 december 1930 (overgenomen uit *De Kampioen*).

Munnichsbos ter grootte van circa 283 ha is een 'landgoed' als bedoeld in de Natuurschoonwet van 1928. Een goede introductie op de flora en fauna in dit gebied vormt nog steeds het artikel van A. Verbeek, "Munnichsbosch' en omgeving te St. Odiliënberg', *Roerstreek '71 (HVR-Jaarboek 3)* 70-82.

‘Munnichsbos onder St. Odiliënberg voor ’t volk weer dezelfde aanleiding tot verkeerde opvatting als bij zooveel andere (...) – dat het perceel eens het eigendom was van een zekere familie Munnichs, die er om Roermond thans nog veel wonen. (...)

De bedoelde namen wijzen dan nog op heel oude klooster-instituten. Want hebben we in ons land niet een stad Monnikendam, een eiland Schiermonnikoog (...) vele boerderijen [als] een Monniks-, of Munnichshof bij St. Odiliënberg en Posterholt[?]

Gerh. Krekelberg, ‘Munnichsbos’ (1934)¹

Dichtbij de Gulickerweg en niet ver van de Vloot (Vlootbeek is dubbelop), op de grens met Montfort en Posterholt ligt midden in het Munnichsbos in Sint Odiliënberg (Berg) een eeuwenoude boerderij. In haar lange verleden heeft deze hoeve uiteenlopende namen gedragen. Een eeuw geleden werd ze ‘Munnichboschhof’ genoemd, maar tegenwoordig draagt ze ófwel dezelfde naam als dat eerder genoemde uitgestrekte bos, ófwel wordt ze – en dat is correcter – ‘Munnichshof’ genoemd. In 1911 vestigde zich op deze pachtboerderij G. Peters met vrouw en zes kinderen uit Maasniel en vandaag de dag – honderd jaar later – werken en wonen op deze boerderij nog steeds diens kleinkinderen: Gerard, Léon en Henk Peters. Dit gegeven lijkt vanzelfsprekend, maar is bij nader inzien uitzonderlijk genoeg om het niet ongemerkt voorbij te laten gaan. Dit jubileum biedt juist een mooie aanleiding om enkele wetenswaardigheden over de Munnichshof en de familie Peters in dit boekje vast te leggen en te illustreren met foto’s uit nabije verleden en heden. Alvorens echter terug te blikken op de honderdjarige werkzaamheid van drie generaties Peters op de Munnichshof, sta ik eerst in het kort stil bij de eeuwenoude voorgeschiedenis van deze boerderij die nog een grondig (bouw-) historisch onderzoek verdient, voorts bij het doen en laten van de voorafgaande pachtersfamilie Meuwissen rond 1900.

Uiteenlopende benamingen

Van Suletheim (943), Suiltheym (1251), hof in Raetken (1450), hof in Ratghen (1542), Mniunxbosch (1806), Munnichshof (1820), Munixbosch (1858) tot Munnichsboschhof (1874).

Opmerkelijk genoeg gaat het meest recent verschenen artikel (in 2010) over de (voor-) geschiedenis van Munnichshof het verst terug in de tijd. We keren terug naar het midden van de negende eeuw na het overlijden van keizer Karel de Grote, toen het grote Frankische keizerrijk was uiteengevallen en werd geteisterd door groepen plunderende Noormannen. In deze onveilige periode (om precies te zijn in 858) schonk koning Lotharius II die ook over deze streken regeerde, het Frankische Sint Petrusklooster in Berg aan bisschop Hungarius van Utrecht bij wijze van schuilplaats voor diezelfde Noormannen. Sedertdien bleven de Utrechtse bisschoppen ruim vijf eeuwen lang heer en meester van dit klooster in Sint Odiliënberg. Tot deze schenking behoorden aanvankelijk ook 65 hoeven en 383 horigen. In een oorkonde uit 943 noemde bisschop Balderik de plaatsen waarin die boerderijen met hun horigen waren gelegen.² In die rij namen zijn de gehuchten Lerop en Roer (een buurt, later behorend bij de stad Roermond) en de dorpen Linne, Vlodrop, Asselt, Melick en Maasniel makkelijk te herleiden. Enkele namen, waaronder ‘Suletheim’, heeft echter tot nu toe niemand weten thuis te brengen. Het is de verdienste van dr. G. Venner – chartermeester van het Regionaal Historisch Archief Limburg (RHCL) en onder meer ook specialist in de vroegste geschiedenis van de Roerstreek – om dit aloude ‘Suletheim’ uit 943 in verband te brengen met ‘Suiltheym’ uit 1251 en deze nederzetting ergens in de kerspel Berg te localiseren.³

De nog tamelijk jonge, adellijke abdij van de cisterciënzerinnen van O.L. Vrouwe Munster (±1220) in de al even jonge stad Roermond had in het midden van de dertiende eeuw een bos aangekocht: ‘Engenhoven, gelegen bij Suiltheim.’⁴ Hendrik, heer van Heinsberg

Afb. 2. De Vloot (-beek), of in het Limburgse dialect: 't Vloot in het Munnichsbos.

die van de bisschop van Utrecht de voogdij van Berg had gekregen, schonk de zusters daarop vrijstelling van belastingen. De originele oorkonde uit 1251 is verdwenen, maar er is wel een afschrift bewaard gebleven in een *cartularium* (register van afschriften van oorkonden). Boven in de marge van dat register is twee eeuwen later opgeschreven: 'curtis in Raetken', lees: 'de hof in 't Reutje'. En die aantekening biedt de sleutel om het aloude Suletheim te vinden, ook al moet die nederzetting al eeuwen geleden weer zijn verlaten en zijn verdwenen en ook al is de benaming Sultheim niet zonder meer identiek aan het *Sweeltje*, zoals een deel van het huidige Munnichsbos wordt genoemd. Ondanks deze haken en ogen moet de Munsterabdij na verwerving van het bos Engenhoven

in de loop der tijd een deel ervan hebben ontgonnen en daar op een bepaald tijdstip tussen 1251 en 1377 een boerderij hebben gesticht: de hof in Raetken. Die periode valt wel erg ruim uit, maar een exacte stichtingsdatum ontbreekt. Evenzo is er nauwelijks iets overgeleverd over de exploitatie van deze boerderij, omdat het grootste deel van het archief van de Munsterabdij is verloren gegaan. Uit enkele bewaard gebleven akten is wel bekend dat de cisterciënzerinnen door aankoop hun bezit in 1438 en in 1484 met enige bunders hebben weten uit te breiden.⁵ Onduidelijk is de herkomst van het gebruik van een stuk land in 't Reutje waarvoor het Roermondse vrouwenklooster jaarlijks 'een vat rogge en 2½ hoen' mocht tegemoet zien.⁶ Wie mocht trouwens aanspraak maken op die andere helft van dat kippetje? Venner vermeldt in diezelfde bijdrage dat in een jonger *cartularium* van de Munsterabdij van rond 1450 de volgende vrijstellingen voor de hof in Raetken werden genoemd:

De hof was vrij van alle lasten, schattingen, beden en diensten en was dus niets aan de landsheer of de kerk van Sint Odiliënberg verschuldigd. De hof was ook niet verplicht de honden van de landsheer te voeren, kennelijk als deze op jacht was. De hof hoefde geen kleine tienden van schapen, ganzen, hoenders, bijen, vlas, of varkens te betalen. In het bijbehorende bos had noch de landsheer, noch iemand anders enig recht. De akkers aan de oevers (van de Vloot) waren eveneens vrij van tiendbetaling wegens graangewassen.⁷

Al met al konden de zusters omzien naar een onbelast en dus lucratief bezit. Daarbij is het wel van belang te bedenken dat de hof in Raetken slechts één van de vele eigendommen van dit klooster vertegenwoordigde, sterker nog, dat de Munsterabdij zich in de loop der tijd tot een geduchte economische macht ontwikkelde, zowel binnen, als buiten Roermond. Niet alleen werden deze cisterciënzerinnen eigenaar van nog meer boerderijen

als de Muggenbroekerhof (1225) in de Kapel in 't Zand net buiten Roermond, de Kloosterhof ($\pm$ 1270) in Maasniel, of de Zwaantjeshof in Echt (waar omheen het gehucht Berkelaer is ontstaan), maar raakten zij ook in het bezit van de grote en kleine tienden in Stevensweert, werden ze de grootste grootgrondbezitter in Herten, verwierven ze het patronaatsrecht en de tienden van de kerk in Venray en werden ze samen met de Kartuziers in Roermond eigenaar van enkele watermolens in de Roer, om hier met deze onvolledige opsomming te volstaan.

Hier beperken we ons noodgedwongen tot enkele lotgevallen van hun pachthoeve in Berger Raetken. Vanaf het begin van de zestiende eeuw verscheen de boerderij – nu als 'hof in Ratghen' – opnieuw in de stukken. P. Geuskens heeft (in een artikel uit 1993) uit de doeken gedaan hoe de abdis van de Munsterabdij en de kanunniken van het H. Graf van Berg (eigenaars van de Genouwenhof) toen ruzie maakten over de vrije doorgang over het erf van de pachthoeve van de Roermondse zusters. De kanunniken beweerden dat de halfwin [= pachter] van de hof in Ratghen aan hun halver [= pachter] van de Genouwenhof toestemming had gegeven om de weg over zijn erf vrijelijk te gebruiken.⁸ Maar abdis Jacoba van Erp van de Munsterabdij zag dat anders (ook anders dan in het *cartularium* van 1450 staat genoteerd) en behield zichzelf dat recht voor:

Item der wegh, die over den hoff duyrt den bosch geit, ende den anderen wegh, die to Montfort waers aen, duyrt den bosch geit, die sijn onsen erven. Daer en heeft neymandt gheyn recht aen te sluyten ofte ontsluyten anders dan wir.⁹

Stel je voor, wat beelden die mensen zich wel in! Bemiddelaars werden aangezocht om uit de meningsverschillen te geraken. Op 11 mei 1527 kwamen die op het kasteel van Montfort tot een

akkoord tussen beide partijen. Voortaan mochten de halver en zijn knechten van Genouwenhof de weg over het erf van de hof in Ratghen gebruiken. Wel zouden er twee slagbomen worden geplaatst: één op de heide 'butten die landtweer' en één bij de valbrug. (De boerderij kende vanouds als extra bescherming een omgrachting met water gevoed door het *Vloot*.) Die van Genouwenhof moesten echter eerst wel de sleutels ophalen bij de pachter van de hof in Ratghen en die na gebruik weer netjes terugbrengen. (Een gelijksoortig conflict speelde in 1547 iets verderop tussen de nieuwe eigenaar van het goed Aerwinkel en de bewoners van het aanpalende gehucht 't Reutje over een ongestoorde doorgang naar 'dye gemeynte bij den vloet'.)¹⁰

Het lijkt erop dat deze regeling lange tijd heeft voldaan, maar in 1702 werd het opnieuw hommeles. Toen vocht niet de abdis, maar de priorin Eva van der Heyden genaamd Belderbusch het recht van 'passagie' [= vrije doortocht] door het 'Munnichsbos' voor de dorpingen in Berg aan.¹¹ Daarbij beriep zij zich op de overeenkomst van 1527. De Bergenaren waren zeer gepikeerd: ze hadden sinds mensenheugenis steeds gebruik gemaakt van de 'Ouwenschenweg' om turf te steken en turf te halen en daarvoor zou nu plotseling een stokje worden gestoken? Trouwens, hoe konden de bewoners van de Genouwenhof nog een fatsoenlijke 'kerckenganck' maken als zij niet over de kortst mogelijke weg naar Berg dwars door datzelfde bos mochten lopen? De gemoederen liepen zo hoog op dat Bergenaren de slagboom stuk sloegen. Intussen verzamelde een advocaat van de zusters diverse getuigenverklaringen: die van een oude knecht van de Genouwenhof, die van een oude en een jonge boswachter, die van een bosarbeider en die van enkele personen die met eigen ogen de vernieling van de slagboom door die van Berg hadden gezien. Maar allemaal kwamen ze met het gelijklopende verhaal: niemand mocht over de 'Ouwenschenweg' lopen zonder toestemming van de boswachter, of van de Munsterabdij. Welke

partij door het Hof van Gelder in het gelijk werd gesteld, is jammer genoeg niet bewaard gebleven.

Ook bij belastingaanslagen (als de 'Huizenschat' en de 'Landschat') liet de abdis zich niet onbetuigd. In 1709 zinde haar de hoogte van de aanslag voor het 'Munnichsbos' niet. Zij eiste dat de schatters van Berg 'alle sompen, swertwater, morasen ende andere slegte ofte ongebruickbare plaetsen' opnieuw zouden opmeten. Ook hiervan is de uitkomst niet bekend. Daarentegen kennen we weer wel de aanslagen uit 1679. Aan huizenschat werd de kloosterhoeve in Ratghen voor negen rijksdaalders aangeslagen, terwijl aan landschat maar liefst 120 gulden (omgerekend goed voor 40 bunders akkerland) moest worden neergeteld. De huizenschat uit 1679 krijgt meer reliëf in vergelijking met wat bijvoorbeeld de paters jezùieten uit Roermond hebben moeten betalen voor hun boerderij *in 't Sittert* (vijf rijksdaalders) en voor hun hoeve op Hoosden (twaalf rijksdaalders), terwijl zo'n grote pachthoeve als Overen onder Lerop voor achttien rijksdaalders was aangeslagen.¹² Het is onbekend of deze pachthoeve van de Munsterabdij veel schade heeft ondervonden van eventuele krijgshandelingen, of mogelijk zelfs in brand is gestoken in de woelige tijden van de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648). Misschien is de benaming 'Geuzenkerkhof' voor een mooi, oud bos in het 'Munnichsbos' een stille aanwijzing daarvoor.¹³ Waarschijnlijk waren de toenmalige gebouwen opgetrokken uit vakwerk, opgevuld met een vlechtwerk van tenen, dichtgestreken met leem en afgedekt met een strooien dak. Voorts is het aannemelijk dat de pachthoeve lange tijd is verwaarloosd doordat dit vrouwenklooster in het eerste kwart van de zeventiende eeuw in een crisis was verzeild. De kloosterregels werden met voeten getreden, de tucht was ver te zoeken, maar bemoeienis van buitenaf maakte de kwalen alleen maar erger. Het is verleidelijk hier dieper in te gaan op een ander boeiend artikel (uit 2000) van de eerder genoemde Geuskens, maar we moeten

ons beperken tot de hoofdzaak dat de nieuwe biechvader Petrus Polenius van de nieuwe abdis Suzanne Pardo rond 1627 het financiële beheer van het klooster naar zich toetrok. Tegen deze bemoeienis, maar ook tegen de lange logeerpartijen van hem en zijn gevolg en tegen het meenemen van sacraal en profaan vaatwerk en archiefstukken(!) – deze praktijken werden voortgezet toen hij abt van het klooster Camp (Kamp-Lintfort achter Gelden) was geworden – durfde de abdis niet te protesteren. Zodoende werden openstaande rekeningen niet meer betaald, werd noodzakelijk onderhoudswerk van het kloostercomplex en de pachtboerderijen op de lange baan geschoven en werden zelfs bezittingen van de Munsterabdij voor eigen profijt verkocht. Om nog maar te zwijgen over het grote schandaal dat één van de nonnen zwanger was gemaakt door de neef van de abt en beviel van een zoon! Ondanks de komst van een nieuwe biechtvader en het overlijden van de abdis bleef het verarmde klooster nog enige tijd in de greep van abt Polenius. Al met al concludeerden in 1645 enkele getuigen dat er al jaren geen financiële verantwoording meer was afgelegd en dat verschillende 'huysinge totaal geruïneerd waren, hetgeen nu met grote kosten moest worden hersteld.'¹⁴

Of dat achterstallig onderhoud voor de hof in Ratghen kort daarna ter hand is genomen? We wagen het te betwijfelen. Immers daar lagen de prioriteiten niet. Misschien heeft het nog wel ruim een eeuw moeten duren totdat de abdis voldoende geld wilde fourneren voor een zeer ingrijpende verbouwing van haar hof waarbij de pachter de bouwvakkers in de kost moest nemen, zoals toentertijd gebruikelijk was?

Anno 1737 bracht duidelijkheid. Toen bleek Anna Francisca van der Heyden de Belderbusch, als 29ste abdis al even ondernemend als haar familielid, de eerder genoemde priorin Eva van der Heyden de Belderbusch (†1721). Zij ontplooidde met zekerheid nieuwe bouwactiviteiten. Of daarvoor een concrete aanleiding

was als brand (een vaak voorkomend euvel dat altijd op de loer ligt), weten we niet. Wat zij allemaal heeft laten vernieuwen en vertimmeren, is al even ongewis. Er zijn geen rekeningen of een bestek bewaard gebleven. Vermoedelijk is zij verantwoordelijk voor de ‘verstening’ van de hof in Ratghen, d.w.z. dat er bakstenen muren en dakpannen in de plaats kwamen van houten vakwerk, lemen wanden en strooien daken. Het handelde hier in ieder geval om de pachterswoning en hoogstwaarschijnlijk ook om de koeienstal. Interessant en van belang voor nader (bouwkundig) onderzoek is de boerderij *sowieso*, maar zijn in het bijzonder ook de twee voorraadkelders en de dubbele zoldering in het woonhuis. De pachterswoning kent niet alleen een graanzolder (zoals te doen gebruikelijk) maar daaronder bevindt zich nog op de eerste verdieping een opslagruimte voor andere goederen en misschien wel kostbaarheden, maar ook als voorraadkamer van levensmiddelen, m.a.w. we hebben hier van doen met een *Spieker* (in het Duits: *Speicher*).¹⁵ Gewoond werd (en wordt nog steeds) gelijkvloers.

Is Madame De Belderbusch degene geweest die in de (ver-)nieuwe pachterswoning – naar analogie van een ‘herenkamer’ – een heuse abdissenkamer heeft laten inrichten? Tenminste, een uitzonderlijke decoratie die je vandaag de dag nog steeds kunt gadeslaan op de schouw boven de open haard in de *gooi kamer* (de mooiste en grootste kamer) in de pachterswoning, zou kunnen verwijzen naar de functie van gerieflijk verblijf voor de abdis. Het geheel kent de volgende ornamenten. Binnen een vierkante, bruine, geprofileerde omlijsting is in elke hoek een gouden Franse lelie (*fleur de lis*) aangebracht die naar het middelpunt toewijst. De cirkel wordt gevormd door opnieuw een bruine, geprofileerde omlijsting. De Franse lelie staat symbool voor de Maagd Maria aan wie de Munsterabdij is gewijd. Binnen de cirkel zijn op kunstige wijze de volgende gouden letters gekalligrafeerd:

Afb. 3. Religieuze symboliek op de schouw in de abdissenkamer van de pachthoeve Munnichshof van het O.L. Vrouwe Munster in Roermond (foto auteur).

†
 I(n) H(oc) S(igno)
 ∇(inces)

Daarbij is midden op de horizontale balk van de H ook nog een Latijns kruis afgebeeld. De afkorting staat voor de Latijnse leuze: 'In dit (kruis-) teken zult gij overwinnen!'¹⁶ Stammen deze ongedateerde religieuze zinnebeelden daadwerkelijk uit het midden van de achttiende eeuw en is het juist dat ze in opdracht van de 29ste abdis zijn aangebracht?

Veel explicieter zijn de verwijzingen die aan het exterieur van deze pachtwoning zijn af te lezen. Immers de verbouwing van hof in Ratghen ging gepaard met het hoog in de buitengevel aanbrengen van nieuwe muurankers met het jaartal A(nno) 1737. En alsof dat nog niet genoeg was, liet abdis Anna Francisca van der Heyden de Belderbusch bij wijze van visitekaartje ook nog haar eigen wapen en lijfspreuk in een gevelsteen boven de voordeur in metselen. Op die steen staan uitgehouwen (behoudens het jaartal '1737'):

een klimmende leeuw op vijf horizontale dwarsbalken; het schild gekroond met een kroon met vijf punten en een abdispenstaf en voorzien van de zinspreuk: *Fortitudo mea Dominus* (De Heer is mijn kracht).¹⁷

Volgens wijlen *meister* A. Verbeek zou de grote schuur van de Swaantjeshof in Echt een identieke gevelsteen – maar dan met het jaartal 1734 – hebben gekend. Die steen was daar reeds verdwenen toen hij er in 1971 gewag van maakte.¹⁸ In ieder geval zijn deze gevelstenen in Berg en in Echt stille getuigen van de intensieve bemoeienis van Anna van der Heyden de Belderbusch met enkele pareltjes op haar abdispenkroon.

Ook in de tweede helft van de achttiende eeuw (we zijn in de Pruikentijd beland wanneer een Oostenrijkse baron met succes een non uit dit adellijk klooster weet te schaken, zij het niet voor lang) getroostten de cisterciënzerinnen zich opnieuw kostbare investeringen in hun hof in Ratghen. Zo werd in 1769 de huidige, grote schuur gebouwd. Was de oude eerder in vlammen opgegaan,

Afb. 4. Het wapen van Anna F. van der Heyden de Belderbusch, 29ste abdis van O.L. Vrouwe Munster in Roermond, boven de voordeur van de pachtswoning van Munichshof.

Afb. 5. Gevelsteen in de zijgevel van de grote schuur van Munnichshof (1769).

of zo zeer verkommerd dat nieuwbouw noodzakelijk werd? Anders dan hier en daar wordt gesuggereerd, heeft dit imposante economiegebouw nooit als tiendschuur dienst gedaan. Deze pachthoeve was (zoals we eerder hebben gezien) vrijgesteld van welke tienden dan ook, maar de graanschuur moest wel groot genoeg zijn om al het koren binnen te tassen en het 's winters op de *din* [= lemen dorsvloer] te dorsen. Bovendien bevond zich inpandig ook nog een grote schapenstal. Aan de zijgevel van deze schuur prijkt een gevelsteen met in het midden de letters *A•D•E•* (*Anno Domini Erectum* / In het jaar des Heren opgericht) met daaromheen gegroeped de cijfers 1769.

Twintig jaar later – in 1789 – was blijkens een pachtlijst Peter Cloudt halfer op deze hoeve van de Munsterabdij.¹⁹ In datzelfde jaar brak de Franse Revolutie uit die tegen heel wat heilige huisjes aanschopte in de toenmalige standenmaatschappij waarin adelen

geestelijkheid zulke bevoorrechte posities bekleedden. Vijf jaar later zouden ook het Staatse Ambt van Montfort en Oostenrijks Roermond in grote beroering raken, alleen al vanwege de straffe godsdienstpolitiek van de Franse revolutionairen.

Was eerder (in 1773) door de paus de jezuïetenorde opgeheven en daarmee ook haar klooster en haar bezittingen in en om Roermond, tussen 1783 en 1787 werden op last van de Habsburgse Keizer Joseph II negen 'onnutte' kloosters in Roermond gesloten. De Munsterabdij wist aanvankelijk nog de dans ontspringen, maar na de komst van de Franse troepen werd het pleit gauw beslist. Op 17 februari 1797 moest het klooster eraan geloven. Tijdens de opheffing en sluiting bevonden zich nog zes zusters en de 31ste abdis, Maria Josepha de Broich (vrouwe Broeck), in de Munsterabdij. Het abdissenhuis werd voortaan als gevangenis gebruikt, de overige gebouwen dienden als kazerne voor de Franse troepen en de Munsterkerk fungeerde voor enkele jaren zelfs als paardenstal. Niet alleen het kloostercomplex, maar ook alle bezittingen van de Munsterabdij vervielen aan de Franse staat. Enkele goederen, als bijvoorbeeld de Kloosterhof in Maasniel en de watermolens in de Roer werden binnen één jaar verkocht. Het merendeel echter, waaronder ook de hof in Ratghen nu met pachter Wolters, werd als *domaine national* [= nationaal landgoed] beheerd.²⁰ Hoe kort ook het intermezzo van de Fransen (1794-1814) mag zijn geweest, hun invloed is op allerlei gebied buitengewoon verstrekkend, diepgaand en duurzaam gebleken.²¹ Na hun vertrek in 1814 gingen de domeingooderen officieel over naar het nieuwe Koninkrijk der Nederlanden. Zes jaar later zou koning Willem I deze Franse erfenis publiekelijk laten veilen. Wat wel vaker voorkomt, gebeurde ook in dit geval. Zodra de oorspronkelijke stichters en eigenaren hun bezit voorgoed zijn kwijtgeraakt, houden anderen de herinnering aan hen levendig in een nieuwe benaming van de pachthoeve. Vanaf de Franse Tijd

Afb. 6. De voorzijde van de pachterwoning van Munnichshof. Het raam ter rechterzijde is later dichtgemetseld. Daarachter bevindt zich de 'abdissenkamer'. Goed zichtbaar boven de voordeur is de gevelsteen met abdissenwapen en in de bovenste rij muurankers het jaartal: A 1737. Op de eerste verdieping bevinden zich geen ramen, maar luiken. Daarachter bevindt zich een opslagruimte, terwijl daarboven op zolder het graan werd bewaard. Deze pachterwoning kent dus van oorsprong een ingebouwde spieker. In het voortuintje staat een uil, gemaakt door de kunstenaar Frans Lommen (Roermond 1921- Breda 2005).

is de naam Munnichshof in zwang geraakt, al werd hij een tijd lang verdrongen door een geseculariseerde, onjuiste variant als Munnichsboschhof.²²

Nieuwe eigenaren en nieuwe pachters (1820-1911)

Begin augustus 1820 konden gegoede burgers en nieuwe, adellijke heren in de *Journal de la province de Limbourg* lezen – toen nog in chique Frans – dat de koninklijke inspecteur van de Registratie en van de Domeinen in de nieuwe Provincie Limburg op 21 augustus om tien uur 's ochtends in één van de zalen van het stadhuis van Roermond wilde overgaan:

tot de definitieve gunning van 156 artikelen van domeingoederen, gelegen in het kanton Roermond. (...) en deze domeingoederen zijn ruimer omschreven op de aanplakbiljetten, speciaal voor dat doel gedrukt.

Onder de goederen, voor het merendeel afkomstig van het Souvereine Huis van Oranje Nassau, bevinden zich verscheidene pachthoeven, die hoorden bij de oude Heerlijkheid van Montfort, gelegen in de gemeenten Montfort en St. Odiliënberg.²³

Eén van die domeingoederen was Munnichshof die als zodanig onder deze naam bij opbod werd verkocht. De boerderij van ruim 45 ha ging naar Gerard Gruyters, boekdrukker in Roermond, als nieuwe eigenaar.²⁴ Wat bewoog een boekdrukker om een boerderij en landerijen aan te kopen? Vermoedelijk zag hij het enkel als belegging. In die tijd was geld beleggen in grond en onroerend goed – nog meer dan nu – een veilige, lucratieve en daarom ook favoriete bezigheid voor gefortuneerden en renteniers. Daarbij kwam in dit geval dat de prijzen van het onroerend goed onder grote druk stonden vanwege het grote aanbod sinds de Fransen. Grootgrondbezit gaf tevens maatschappelijk aanzien. Pas later in de negentiende eeuw kwamen ook obligaties in buitenlandse spoorwegen in trek.

Het valt overigens te betwijfelen of Gruyters grote investeringen heeft gedaan in deze monumentale boerderij. Zoals 'Mniunxbosch' op de Franse Tranchotkaart (1806) staat afgebeeld, kent deze boerderij twee grote, aparte gebouwen, parallel naast elkaar gelegen met een brede weg ertussen: een schuur tegenover een woonhuis annex koeienstal. Op het erf bevond zich vlak voor de keukendeur een waterput die na de oorlog kwam droog te staan (mogelijk door verlaging van de grondwaterstand door grootschalige grinderijen) waarop de put dieper is geslagen, betonnen ringen om de oude heen zijn geplaatst, voortaan ondergronds is gebleven en dus niet langer meer zichtbaar. Tot op de dag van vandaag is het gebouwencomplex – met uitzondering van enige aanbouw hier en daar uit latere tijden – niet wezenlijk veranderd. Alleen het bakhuis (evenals een ander niet nader te identificeren gebouw) is in de loop der tijd verdwenen.

De ontwikkeling tot een zogenaamde typisch Limburgse gesloten hoeve is aan Munnichshof voorbijgegaan. Waren in Zuid-Limburg in de loop van de zeventiende eeuw de verschillende bedrijfsfuncties (uitgeoefend in aparte, daarvoor geëigende bedrijfsgebouwen) via L- en U-vormen aaneengegroeid tot die typisch Limburgse hoeve met een af te sluiten binnenplaats, eenzelfde bouwkundige ontwikkeling zou in in Midden- en Noord-Limburg pas eind achttiende, begin negentiende eeuw volgen.²⁵ Een mooi voorbeeld van zo'n evolutie in de richting van een gesloten Limburgse hoeve maakte de boerderij Graeterhof onder Boukoul in Swalmen ten noorden van Roermond door. Graeterhof had met de Munnichshof eenzelfde achtergrond gemeen als geestelijk goed, in dit geval als pachthoeve van het Roermondse domkapittel. Hier heeft door bemoeienis van opeenvolgende, particuliere eigenaren in de eerste helft van de negentiende eeuw dit bouwkundig proces geleid tot een U-vormige bebouwing. Met de bouw van een woontoren in 1857 echter week architect Pierre Cuypers af van

het het standaardpatroon. Rond 1900 werd de boerderij alweer ontmanteld om plaats te maken voor een vernieuwd landhuis met allure.²⁶

Kennelijk is het pachter Jan H. Wolters op de Munnichshof in die jaren beter afgegaan dan zijn verpachters. Immers op 30 oktober 1858 werd hij zelf eigenaar van een boerderij door de hoeve *in 't Sittert* (ooit in het bezit van de Roermondse jezuiten) te kopen van J. Op de Coul uit Roermond voor f8.000.²⁷ Twee jaren later zou Munnichshof van eigenaar wisselen. Eind oktober 1859 overleed Anna E. van der Bock, weduwe van Gerard Gruijters in Roermond.²⁸ Binnen een jaar na haar overlijden, hadden de erven een openbare veiling laten uitschrijven voor 15 september 1860. Daar mocht mr. Pierre M.H. Geradts, eigenaar en bewoner van landgoed Aerwinkel in Posterholt, zich voor f24.050 de nieuwe bezitter van Munnichshof noemen.²⁹ Mr. Geradts was op dat moment honorair voorzitter van de Rechtbank van Eerste Aanleg in het Belgische Hasselt, waaraan hij van 1835 tot 1860 was verbonden geweest. Dankzij zijn huwelijk met de schatrijke Julia E.A. van Mulbracht was niet alleen het eeuwenoude landgoed Aerwinkel binnen handbereik gekomen, maar kon het echtpaar zich met het oog op een comfortabele, oude dag het veroorloven om in 1856 aan architect Cuypers de opdracht te gunnen een romantisch landhuis in Engelse negotiek te bouwen temidden van een park in Engelse landschapstijl.³⁰ Vermoedelijk wilde het echtpaar met de aankoop van Munnichshof hun landgoed verder uitbreiden en completeren.³¹

Kort voor 1900 zou Jules Geradts (1870-1956) als kleinzoon van mr. Pierre Geradts het landhuis en het landgoed Aerwinkel erven. Daaronder viel ook Munnichshof en een groot deel van Munnichsbos. Na het overlijden van zijn ongehuwde tante Marie L. Geradts in 1906 op Hoosden in Berg zou Jules Geradts – inmiddels burgemeester van Posterholt (1898-1934) – nog

vermogender worden door de erfenis van Hoosden en andere familiebezittingen.³² Tot zijn overlijden zou de Aerwinkel (precies honderd jaar) door leden van de familie Geradts zijn bewoond. Het landhuis werd in 1958 verkocht. Keren we terug naar 1860.

Vader en zoon Meuwissen: pachters op Munnichshof

Het is is niet duidelijk of mr. Pierre Geradts als nieuwe eigenaar van Munnichshof in 1860 meteen al van doen kreeg met een zekere W. Me(e)uwissen, afkomstig uit Montfort, als pachter. We weten ook niet hoe lang hij met vrouw en kinderen op Munnichshof heeft geboerd voordat hij kwam te overlijden. Wel zijn we op diverse krantenadvertenties uit 1878 gestuit met de volgende aankondiging:

De notaris Linssen te Roermond [zal] op Woensdag 13 Maart 's morgens ten 9 ure, ten verzoeke van de Wed. *W. Meeuwissen en kinderen*, op Munnichsboschhof, (...) in het openbaar met crediet verkoopen:

Allerhande huismeubels, als stoelen, waarbij zes met rieten matten, tafels, kisten, kasten, klok, canapés, spiegels, schilderijen, 3 kagchels, porcelein, glas, koper en tin, ledekanten, emmers, kuipen, groote en kleine ijzeren ketels, draaivat, boterrad, eenen grooten broodbak, 6 schoone tonnen met moes, enz.

Allerhande akkergereedschappen als: 4 karren met breede wielen, waarbij eene hoefkar, 4 ploegen waarvan 2 brabantse en 2 raderploegen, 6 eggen, waarbij eene ijzeren wel, wanmolen, hekselkist, snijkist, schuppen, rieken, gaffels, zeisen, zigten, handdorschmaschine, enz.

3 paarden als: een schoon tienjarig werkpaard, een dragende merrie en een eenjarig merrie-veulen.

20 stuks hoornvee, als 9 melkgevende koeien, 4 dragende vaarzen, 4 runderen en 3 trekkalveren.

60 schapen, waarbij 45 ooiën met lammeren. Voorts eenen zeer goeden schaareshond.

6 varkens, waarbij 4 dragende zoogen.

90 kippen en eenden, alsmede eene schonen paauwhaan.

Voorts eene partij bijen met korven, eene hoeveelheid versche honi(n)g, eene vlasbraak, vlasreep, waspers en meer andere voorwerpen.³³

Afb. 7. Frits Peters aan het ploegen mer een eenscharige Prinz wentelploeg langs de middelste eikenlaan naar 't Reutje (Partic. Coll. ± 1925).

Daarmee krijgen we tevens een aardige indruk van de stand van toenmalige landbouwmechanisatie. Opmerkelijk is de aanwezigheid van een handdorsmachine die vanaf 1870 opgang maakte in Limburg. Na het vertrek van weduwe Me(e)uwissen kwam Lambert Erkens hier zijn geluk beproeven. Binnen drie jaren moest hij erkennen dat hij het niet kon bolwerken op deze boerderij. Alvorens zijn boeltje te pakken, moest hij ter delging van zijn schulden zijn inventaris van de hand doen. Ook van hem zijn de levende have, werktuigen en akkerbouwgereedschappen overgeleverd in de volgende advertentie. In vergelijking met de nalatenschap van zijn voorgangster moest Erkens in de weduwe

Me(e)uwissen (met uitzondering van enkele schapen) zijn meerdere erkennen.

Op maandag 21 februari 1881 werd opnieuw een openbare veiling gehouden op 'Munnichsboschhof':

2 sterke werkpaarden, waarbij een dragende merrie van 9 jaren, 10 stuks hoornvee, als 7 dragende koeien en 3 runderen waarvan 2 dragende. 65 schapen, waarvan 30 met lammeren. 9 biggen (zes weken oud), 35 kippen en 40 kilo wol.

3 karren waarbij eene zeer zware, 2 Brabantsche ploegen, waarvan een ijzeren, eene hondsploeg met 2 reesters, dorschmaschinen, wamolen, wel, bellekmachine(?) en andere akkergereedschappen.

Voorts allerhande huismeubels.³⁴

Hoogstwaarschijnlijk is na het vertrek van Erkens een zoon van weduwe Me(e)uwissen in 1881 op Munnichshof teruggekomen, zij het nu als pachter. Als dat juist is, heeft de toen 24-jarige H. Me(e)uwissen dertig jaar (1881-1911) op deze pachthoeve met vrouw en kinderen gewoond en gewerkt. Aan behulpzame handen van ouder tot jonger heeft het hem niet ontbroken, zeker toen hij als weduwnaar opnieuw zou zijn getrouwd.

Het is echter zeer de vraag, of het hem allemaal voor de wind is gegaan. Na de eeuwwisseling kwam er langzaam maar zeker de klad in de schapenhouderij. Zo bood in 1907 pachter P. Zeegers van de Linssenhof in 't Reutje zijn ooiën en lammeren te koop aan 'wegens afschaffing'.³⁵ Pachter Meuwissen op Munnichshof wilde echter niet van ophouden weten. Integendeel, in 1910 had hij nog veertig schapen en waren er in de schaapstal 36 lammetjes geboren. Toch moet hij rond die tijd behoorlijk in de problemen zijn geraakt. De kinderen van zijn eerste vrouw en die van zijn tweede zouden elkaar maar slecht kunnen verdragen. Er deden nog meer geruchten de ronde. Enkel en zouden helemaal hun eigen gang gaan; er zou een jongen zijn die stroomde dat het een lieve lust was. Het kan haast

niet anders, of pachtheer en burgemeester Jules Geradts heeft hem, of zijn vader daarop aangesproken. Op schending van het jachtrecht waren eigenaren zeer gebeten; dat privilege was hun zeer dierbaar. Volgens mijn zegslieden, de gebroeders Peters, had hun vader hun wel eens verteld:

Die stroopten, of zo iets. Er was ook *kal van* [= gepraat] dat hij eens het geweer op de heer had gericht! ... En dat zij herrie in het dorp hadden gemaakt! (...)

Toen zeiden ze: “Die [Meuwissen] had de schapen in Berg onder de molen zitten!” Zodat ze die niet in beslag konden nemen. Hij zal met de pacht achtergelopen hebben.

Stroperij in de bossen en op zijn landerijen, achterstallige pacht en ja, zelfs fysieke bedreiging van de pachtheer, aan deze problemen viel echt geen mouw meer te passen. Dan is het ergste hier nog niet eens genoemd. Eén van zijn zonen beging in juli 1906 op de Berger kermis een afschuwelijke moord waarvan Jan en Alleman moeten hebben gehoord. Tot overmaat van ramp brandde in 1906 ook nog eens een groot deel van de eeuwenoude koeienstal af. Of er enig verband bestaat tussen een en ander? Je zou het haast denken, maar daarvoor is tot nu toe geen sluitend bewijs gevonden. Zo kwam er nog meer *kal in 't dörp* [= gepraat in het dorp]. Dat alles moet pachter H. Meuwissen uiteindelijk hebben doen besluiten om in 1911 – hij was toen 55 jaar – Munnichshof voorgoed achter zich te laten en naar het Belgische grensdorp Kinrooy te verhuizen. Daar slaagde hij er alsnog in om met zijn kinderen een ontginningsboerderij van 60 ha tot bloei te brengen. Meuwissen die kon terugkijken op een omvangrijk nageslacht, zou 101 jaar worden.³⁶

Een moord op de kermis in Berg – nog meer kal in 't dörp

Onder de kop ‘Moord te St. Odiliënberg’, stond een opzienarend

bericht in *De Nieuwe Koerier* enkele dagen na de kermis in Berg in juli 1906:

Gisteren ging wederom de treurige mare door de stad [Roermond]: te St. Odiliënberg is een moord gebeurd. Inderdaad de Limburgsche kermis van dit jaar telt wederom een slachtoffer van het mes temeer. In den avond van Zondag 8 Juli 1906 werd aldaar zekere Roemen door twee messteken zoodanig gewond, dat hij binnen tien minuten overleed. De toedracht der zaak is de navolgende:

Omstreeks elf uur in den avond kwam in de herberg van A.H. Roemen 65 oud, slachter en herbergier aldaar, binnen zekere D.M., 22 jaar oud, wonende op Munnichshofferbosch(!), met zijn meisje en nog andere personen. Deze M. had het vorig jaar eenige maanden met Catharina Roemen, de dochter van de verslagene, verkeering gehad, doch deze vrijage raakte af. Beiden hadden ieder een andere verkeering aangeknoopt. M. knaagde dit echter en hij had zekeren wrok tegen haar en den nieuwen vrijer. In de herberg waren bij het even gemelde binnentreden voormelde dochter Roemen en haar vrijer, zekere J.G. uit Vlodrop. Nauwelijks was M. binnen of zijn wrok kwam boven. Hij vroeg aan Catharina Roemen om eene hand, welke hem geweigerd werd, mogelijk spijtig.³⁷

Van het een kwam het ander met de fatale afloop, zoals hierboven is beschreven. Was het een *crime passionel*, een misdaad bedreven uit een niet meer beantwoorde liefde? Op het moment van de berichtgeving was de dader nog voortvluchtig. En wat bedoelde de schrijver van deze jobstijding met de zinsnede ‘... wederom een slachtoffer van het mes temeer’? Daarmee refereerde hij aan een messentrekkerij precies 25 jaar eerder, eveneens op de kermis in Berg, die oudere dorpingen zich vast en zeker nog herinnerden. In juli 1881 had de ‘beschonken’ landbouwersknecht J. Jorissen drie messteken toegebracht aan een kastelein die weigerde na sluitingstijd nog bier voor hem en zijn maten te tappen. Enkele patrouillerende marechaussees wisten hem meteen in de kraag te vatten. Het slachtoffer leed wel veel bloedverlies in de borst, maar

Afb. 8. Frits Peters aan het rogge maaien met een zelfbinder. Hij moet zowel drie paarden leiden als letten op een ongestoord functioneren van de machine. Het kleed op de rug van elk paard dient ter bescherming tegen de vliegen (Partic. Coll. ± 1928).

overleefde de aanslag wonderwel.³⁸ Hoe zo, die goede, oude tijd? De machteloze correspondent zocht daarom in vervroeging van de sluitingsuren van de drankgelegenheden een remedie tegen dit soort kwaad. Intussen kon iedereen lezen (en anders wel horen zeggen) – sommigen hadden het drama zelfs met eigen ogen zien gebeuren – wat voor een vreselijke misdaad de zoon van Meuwissen had begaan. En ook al kennen we de juridische afwikkeling van de zaak niet, de moord heeft de toch al slechte naam van deze pachter van Munnichshof zeker geen goed gedaan. De Bergenaren haalden hem opnieuw over de tong. Zijn besluit om in 1911 met stille trom te vertrekken is alleszins begrijpelijk en daaraan heeft hij achteraf

gezien blijktens zijn latere carrière in Kinrooy juist goed gedaan. Wel verwonderlijk is dat de huidige bewoners van Munnichshof geen weet van deze moord hebben gehad. Ze hebben wel eens iets te horen gekregen: ‘Ja, daar moet iets gebeurd zijn’! Zij konden zo waar verschillende negatieve wetenswaardigheden over deze pachtersfamilie opdissen. Ze wisten ook dat Meuwissen met gezin en al naar Kinrooy was verhuisd en dat de man daar 101 jaar was geworden. De kermismoord is evenwel nooit genoemd. Werd zo’n afschuwelijke daad verdrongen als al te bedreigend nieuws, of deed al te strenge sociale controle hier haar invloed gelden? Wat dat onnoembare aangaat, doet dit vertrek van Munnichshof in veel opzichten denken aan de vernederende aftocht van pachter J. Cuijpers in 1879 van Mortelshof (toentertijd in Linne gelegen aan de Gulickerweg op de grens met Berg). Die had de vader van een van zijn knechten een mestriek in het hoofd geslagen na een uit de hand gelopen ruzie over achterstallig loon. W. Verheesen kwam kort daarop aan zijn verwondingen te overlijden. Uiteraard gaven verschillende Limburgse kranten ruchtbaarheid aan dit drama. En dorpsroddel deed de rest. Na het beschamende vertrek van zijn vrouw en kinderen en na het uitzitten van zijn deels kwijtgescholden straf herenigde Cuijpers zich weer met zijn gezin in Vlodrop om gezamenlijk als een dief in de nacht naar Duitsland te verhuizen. In de mondelinge overlevering binnen de familie Slangen van wie overgrootvader Jacob Slangen zich in 1879 als pachter op Mortelshof vestigde ná Cuijpers kwam deze naam ten ene male niet voor. Zo goed heeft men deze onverkwikkelijke zaak weten toe te dekken.³⁹ En dan te bedenken dat de familie Slangen uit de onmiddellijke omgeving komt, terwijl de gebroeders Peters als verzachtende omstandigheid kunnen aanvoeren dat hun opa en oma, afkomstig uit Maasniel, pas in 1911 naar Munnichshof zijn verhuisd. Alsof boeren niet nieuwsgierig zijn en altijd wel dringend verlegen zitten om een praatje!

De gebroeders Peters aan het woord

Op een mooie, zonovergoten zaterdagmiddag kort voor Palmzondag dit jaar, kwamen wij aan op het erf van Munnichshof. Een mooie, grote uil (een schepping van de kunstenaar Frans Lommen en gemaakt in het atelier van Sint Joris te Beesel) staarde ons vanuit de voortuin aan. Het was een stralende voorjaarsdag. We zagen een merel druk foerageren voor het jonge broed, terwijl aan onze voeten een ander vogeltje – kind aan huis – zich niet door ons liet afschrikken bij het verzamelen van zijn kostje. *Sjra*, Léon en Henk Peters hadden de week daarvoor al de eerste zwaluw gesignaleerd. Medio april was het echt voorjaar geworden. De reden van ons bezoek was om met de ‘feestvarkens’ herinneringen (en verhalen van horen zeggen) op te halen en oude foto’s te bekijken. Het navolgende is daarvan een verslag met een indeling in drieën die overeenkomen met de drie generaties die hier hebben gewoond en gewerkt.⁴⁰

I Grootvader Gerard Peters op Munnichsbos (1911-1935)

Gerard H. Peters (geboren op 8 februari 1861 in Maasniel – overleden op Munnichshof in Berg op 27 juni 1935) was boer in Maasniel. Medio 1913 bood hij nog een halve bunder rogge te koop aan in zijn oude woonplaats. Hij trouwde met Maria H. Jochems (geboren in Maasniel op 27 april 1870 – eveneens overleden op Munnichshof in Berg op 20 juli 1925). Voor zijn huwelijk in 1892 had Gerard Peters aan de Ronckenweg in Maasniel een huis laten bouwen. Daar werden tussen 1895 en 1907 zes kinderen geboren. Eerst kwamen er vijf jongens: Hubert (*Bair*) (1895), Frits (1897), Gerard (*Graad*) (1898), Piet (1900) en Jos (*Sef*) (1905), terwijl het jongste kind een meisje was: Lena (1907). Daarmee leek een opmerkelijke trend gezet in het geslacht Peters: een getalsmatige overheersing door jongens. Meisjes werden er nauwelijks geboren, al wordt dit in de derde generatie weer gecorrigeerd.

Wat de reden was van Gerard Peters om uitgerekend Munnichshof van burgemeester Jules Geradts te pachten, kennen we niet. ‘Het was hem daar in Maasniel te klein. Hij zal toch wel geweten hebben dat dit hier te pachten was.’ Zelf hebben ze grootvader en grootmoeder nooit gekend. Van hun vader hebben de huidige pachters de toedracht ook nooit gehoord. Die was pas zes jaar toen hij met zijn ouders, grote broers en kleine zusje op Munnichshof

Afb. 9. Gerardus H. Peters (1861-1935) en Maria H. Peters-Jochems (1870-1925) (Partic. Coll. ±1920; kopie van origineel).

kwam wonen. Een authentiek pachtcontract hebben ze evenmin gezien.

In plaats daarvan nemen we als voorbeeld een ander pachtcontract, dat Jules Geradts begin 1894 heeft gesloten met J.H. Kurstjens uit Montfort voor de pacht van een boerderij van 8 ha in Putbroek. Het is wel van belang te bedenken dat het een veel kleinere pachtboerderij betreft en dat het pachtcontract zeventien jaar ouder is dan dat van Gerard Peters voor Munnichshof in 1911. Modern is de voorbedrukte vorm van het formulier waarvan de pachtheer gebruik maakte en wel zo handig bij de tientallen pachtcontracten die Jules Geradts had op te stellen. In dit exemplaar is onder ieder artikel ruimte gelaten voor specifieke, persoonlijke wensen. Juist die aanvullingen van Geradts doen nog heel traditioneel aan. Zo moet de nieuwe pachter de woning zelf bewonen en ‘verzorgen’, ‘geringe reparaties’ op eigen kosten uitvoeren, maar ‘bij grotere reparaties zal hij de kost geven aan de werklieden. Ter instandhouding der hoeve zal de pachter op de hoeve steeds moeten houden twee ossen of ene paard en 8 stuks hoornvee, waaronder minstens vier melkgevende koeien.’ Schapen worden niet genoemd. De verpachting geldt voor zes dan wel twaalf jaren, te beginnen stoppelbloot na de graanoogst van dat jaar. Eén artikel vermeldt de hoogte van de jaarlijkse pachtprijs: f150. Na het laatste gedrukte artikel staat geschreven:

Bij het verlaten der hoeve zal de pachter laten liggen de moestuinen, weiland, en een derde van de bouwlanden, middelbare soort, niet van het beste en niet van het slechtste. Hiervoor zal zijn laatste pacht bedragen een honderd gulden, alsmede zal hij als dan het aanwezige stroo, kaf en al het stroo van de laagste oogst op de hoeve laten, terwijl het mest volgens plaatselijk gebruik door de nieuwe pachter zal worden benuttigd.⁴¹

Het contract kent allerlei gedetailleerde voorschriften, maar het belangrijkste is wel dat de grondeigenaar verzekerd wil zijn van een

constante productie aan mest (of stro als grondstof voor mest) die op generlei wijze de boerderij mag verlaten. Dit pachtcontract is er dan ook eentje van vóór de kunstmestrevolutie. Wat weer wel modern aandoet, is dat de pachtprijs uitsluitend in geld moet worden voldaan en niet meer *in natura*. Vroeger was het gebruikelijk om de pacht voor een groot deel in bepaalde hoeveelheden – in Roermondse malders bijvoorbeeld, goed voor 167.7 liter – aan rogge, gerst en boekweit, te voldoen. Het eerste pachtcontract dat Jules Geradts met grootvader Peters heeft gesloten, kende misschien al minder details. En wat de mestproductie betreft: de nieuwe pachter op Munnichshof hield er een modernere bedrijfsvoering op na. Hij hield geen schapen meer, besteedde veel aandacht aan groenbemesting en kocht waarschijnlijk steeds meer kunstmest, zoals we aanstonds zullen zien.

De gebroeders Peters mogen dan niet over het oorspronkelijke pachtcontract beschikken, ze hebben wel nog het originele pachtboekje bewaard. Daarin werd vanaf het begin aan jaarlijks of tweejaarlijks de contante betaling van de pacht bijgeschreven. Soms werden van het pachtgeld enkele posten voor de levering van stro, granen en melk afgetrokken, maar allens verdwijnen die. Het enige dat aan herendiensten uit vroeger tijden doet denken, is de traditie om jaarlijks óf ’s winters, óf in het voorjaar, óf kort voor de oogst als er niks te doen was, op Aerwinkel hout klein te zagen. In het pachtboekje staat op de eerste bladzijde genoteerd dat G. Pe(e)ters op 15 december 1911 het eerste deel van zijn pacht ten bedrage van f300 aan burgemeester Geradts heeft betaald. Jammer genoeg wordt nergens het pachtareaal vermeld. Vanaf 1968 werd de pacht voortaan overgemaakt via de Boerenleenbank van Berg. De pacht was intussen opgeklommen naar f2.450, maar opnieuw werd niet het aantal te pachten ha vermeld. Bij de aanvang in 1911 zal grootvader Peters zeker ruim 45 ha hebben gepacht.

Van meet af aan was het boerenbedrijf op Munnichshof een gemengd bedrijf. In vergelijking met de negentiende eeuw was de veeteelt, vooral het houden van koeien, veel belangrijker geworden dan vroeger. Niet langer meer voor de mest, maar vooral voor de melk. Het toenemend gebruik van kunstmest had de eeuwenoude afhankelijkheid van stalmest voorgoed doorbroken. Schapen, belangrijke mestproducenten, werden vanaf 1911 niet meer op Munnichshof gehouden, zoals we zoëven hebben gezien. Peters bracht zelf enkele koeien mee uit Maasniel. Hoeveel koeien hij te melken had? Toch gauw een stuk of zes, zeven. De melk ging naar de pas opgerichte coöperatieve stoommelkfabriek 'Ons Belang' (1910) op de Donk in Posterholt, aan de oprichting waarvan burgemeester Geradts nog een actief aandeel heeft gehad. 'Ja, de melk ging voor 2, 3 cent naar de centrifuge in Postert.' Voor enkele ooms werd de melkveehouderij hun lust en hun leven. Oom Piet ging zelfs melkcursussen geven in Posterholt. Er werden niet zo veel varkens gemest. 'Daar was zo gezegd niet veel plaats voor in die stallen.' Misschien dat hun grootvader in 1920 daarom een groot aantal biggen te koop aanbood.⁴² De varkensmesterij was toch hoofdzakelijk voor eigen consumptie, evenals wat kippen, scharrelend op het erf.

Welke akkerbouwproducten werden er zo al geteeld? Allereerst natuurlijk veel *koren* [= rogge] op deze lichte gronden, voornamelijk zandgronden. Hoewel gerst niet werd genoemd in ons gesprek, is het waarschijnlijk ook verbouwd. Geen tarwe, die vraagt veel rijkere grond. Wel haver, alleen al noodzakelijk als voer voor de drie paarden. Peters teelde altijd al voederbieten voor het hoornvee en de paarden, maar (mangel-) wortelen waren uit de gratie geraakt. Uiteraard wel weer stoppelknollen. Ook werd er op de stoppels groenbemesting ingezaaid. Vooral serradella, een eenjarige vlinderbloemige plant met drie tot vijf peulen. Dit gewas maakte eind negentiende eeuw grote opgang,

temeer daar het zich tegelijkertijd uitstekend leende voor veevoer. Op Munnichshof ging grootvader Peters zich toeleggen op de zaadteelt van de serradella voor de verkoop. Het overige zaaigran kwam eveneens uit eigen teelt. 'Af en toe werd er 100 kilo gekocht en daarvan werd weer zelf gehouden.' Pas veel later werd de aankoop van geselecteerde en goedgekeurde zaaigranen (en pootaardappelen) regel. Op Munnichshof zijn altijd consumptie-aardappelen geteeld, deels voor eigen gebruik, maar het grootste deel voor de verkoop. Koeien en paarden zijn flinke eters en buiten haver, voederbieten, stoppelknollen en serradella kende Peters vanaf zijn vestiging enkele ha grasland in de buurt van de boerderij. Op dezelfde plaats is de oppervlakte aan weilanden nu flink uitgebreid tot ruim 11 ha. Vanaf het prille begin hoorde het ontginnen van bos en heidegronden en omploegen tot nieuwe akkers met een eenscharige breekploeg ook bij de regelmatig terugkerende activiteiten. 'Die hebben hier nog tweederde moeten ontginnen, toen ze hier kwamen! (...) Gewoon omploegen, maar eerst de *kneur* [= boomstronken] uitdoen. Ze deden zelf de *kneur oet!*'

Waarmee Gerard Peters geen rekening had gehouden, was de onheilstijding dat zijn oudste zoon *Bair* kort voor het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog in augustus 1914 opgeroepen werd voor militaire dienst. Nederland mocht zich neutraal opstellen, de mobilisatie was er niet minder om. *Bair* Peters werd ingedeeld bij de cavalerie, bij de Vierde Afdeling. Derde Divisie. Een veldleger dat in juli 1917 lag ingekwartierd in de kazerne van Breda. Bleef het maar daarbij. Tijdens de oorlog werden achtereenvolgens zijn tweede en derde zoon, Frits en *Graad*, opgeroepen. Ze werden ingedeeld bij hetzelfde veldleger, zij het in een ander bataljon. Daardoor raakte hij drie arbeidskrachten kwijt die hij moeilijk kon missen op zijn boerenbedrijf. 'Met drie man waren ze daar: *ome Bair*, *ome Graad* ... en *ome Frits!* *Ome Bair* had de dienst erop zitten

toen moest hij weer terug ... [uiteindelijk] had hij er vijf jaar op zitten... Vijf jaar!' Hoe heeft grootvader het toen kunnen rooien? 'Ja, ja, hoe ze dat toen gedaan hebben? Dat moet je mij ook niet vragen.'

De gebroeders Peters hebben nog twee foto's van hun ooms in militaire dienst in hun familiealbum. Op de achterkant van één van die prentbriefkaarten staat de aankondiging dat zij eerstkomende zondag 'waarschijnlijk met verlof' zouden gaan op familiebezoek. Als de visite al heeft plaatsgevonden, dan moet die voor de thuisblijvers een complete verrassing zijn geweest. Immers

Afb. 10. Briefkaart (gedateerd op 23 mei 1917) van Bair en Graad Peters, gemobiliseerde cavaleristen in de kazerne van Breda, aan hun jongere broers op Munnichshof (Partic. Coll.).

de ansichkaart kwam als mosterd na de maaltijd: het bericht was gedateerd op 23 mei 1917, terwijl de kaart pas één maand later, op 21 juni, werd afgestempeld.

Na ontslag uit militaire dienst werkten de oudsten nog enige jaren mee op het bedrijf. Het duurde echter niet lang, of *Bair* en *Graad* gingen trouwen. *Bair* met Griet van Can en *Graad* met Lies van Can (beiden afkomstig van de Roermondse Kapel in 't Zand). Frits bleef ongehuwd en zou zijn hele leven op Munnichshof blijven. *Bair* en Griet kwamen via een omweg in Nederweert op de Hammerhof in Echt terecht. Zij kregen een gezin met alleen maar jongens. En *Graad* en Lies kwamen via Grathem uiteindelijk in Beesel te wonen. 'Toen die oudsten trouwden, kregen die al enkele koeien mee. *Ome Bair* en *Ome Graad*, dat waren de melkers, he! Maar hoe er vroeger gedeeld werd? Dat weet ik ook niet.' Het was de normaalste zaak van de wereld dat ze allemaal boer werden.

Op de Munnichshof bleven toen achter: opa en oma met nog drie zonen en een dochter. Daarin kwam pas verandering met het overlijden van oma Peters-Jochems. Die stierf tamelijk jong op 55-jarige leeftijd in 1925. Tien jaar later overleed opa Peters. Even leek Munnichshof toen op een duiventil. Binnen korte tijd volgden er drie huwelijken achter elkaar. In 1935 trouwden hun vader *Sef* met Elisabeth (*Tiel*) Zeuren uit Lerop in Berg, maar ook hun tante Lena met G. Timmermans uit Grathem. Het jaar daarop (in 1936) trouwde oom Piet met *Trui* Essers uit Posterholt.

II Frits en Sef Peters (1935-±1970)

Midden in de crisisjaren namen oom Frits, vader *Sef* en *moder Tila* de pachthoeve over. In de bedrijfsvoering was eerder – in de jaren twintig – een grote verandering gekomen. 'We hadden geen koeien meer. Toen die oudsten, die melkers, weg waren, ruimden ze de koeien op. Het werd zuiver akkerbouw. (...) vruchten [= granen], aardappelen en *det dink*, he?' Voor eigen gebruik werden hooguit

Afb. 11. Links: Frits Peters (1897-1967) en afb. 12. Rechts: Sef Peters (1905-1992) (Partic. Coll. ±1925; foto's: P. Korfmacher, Willem II Singel 76a Roermond).

nog twee koeien aangehouden. Ook de varkenstapel werd niet noemenswaardig uitgebreid. Wel deden de gebroeders Peters mee aan de Midden-Limburgse Fokveedagen en vielen enkele malen in de prijzen met hun jonge zeugen.⁴³ In 1932 werd op Munnichshof een proefveld ingericht voor nieuwe tarwerassen. Het was een experiment van de Jonge Boeren uit Berg van wie *Sef* ook deel uitmaakte en die in deze crisisjaren flink aan de weg timmerden.⁴⁴ In de *Catalogus van de Land- en Tuinbouwtentoonstelling te St. Odiliënberg* die in september 1936 werd gehouden, vind je de gebroeders Peters terug onder de rubriek 'kringproeven' met een rijenafstandsproef van Van Hoeks zomertarwe.⁴⁵ De ondubbelzinnige keuze van de tweede generatie voor de

akkerbouw was heel uitzonderlijk, want vroeger viel er eenvoudigweg niet te kiezen. Of ze tegen de achtergrond van de zich voortslepende, grote crisis in de jaren dertig gelijk kregen met die keuze? Het was lood om oud ijzer. 'Wat kostte de melk in de crisisjaren? En de vruchten, he? Dat waren slechte prijzen. En de vette varkens, die kostten toen ook niets!'

Met drie à vier paarden deden ze toen het zware werk. Verder hadden ze er nog enkele jongere paarden bijlopen om die 'voor later aan te spannen'. Met het vertrek van oom Piet kwam er manvolk te weinig. Daarop namen de gebroeders Frits en *Sef* Peters een knecht in dienst: Joep Janissen. Die zou van 1936 tot 1945 op Munnichshof blijven werken. Daarmee moesten ze het doen. Daarmee konden ze het ook af, behalve bij seizoenspieken in het werk. Op Munnichshof was dat aardappelen rapen: 't Reutje kwam aardappelen rapen en Postert op de Donk'. De graanoogst deden ze zelf af. Niet meer met de zicht en de pikhaak en geen vrouwen meer als schovenbindsters. Nee, met drie paarden en een zelfbinder en later – nog voor de oorlog – met de tractor. En vol trots vertelden ze aan de keukentafel:

O ja, ze hoorden bij de eersten van Limburg! [die een tractor hadden. Geen Lanz Bulldog, maar ...] Een Ford. We hebben een foto van 'm met ijzeren banden. [Die konden ze later toch niet laten zien.] Die tractors kwamen mee met de auto's uit Amerika. Op zoveel auto's kwamen er twee à drie tractors mee. Gekocht bij Van den Eertwegh, geloof ik.⁴⁶ Daarmee deden ze wel zaken. Och, als ik die verhalen hoorde ... (...) Op het gebied van de mechanisatie waren ze er vroeg bij. Ook met aardappelen rooien al. Daar hebben ze heel wat meegemaakt.

De mechanisatie van aardappelen en en bieten kwam niet echt van de grond en kende vele kinderziekten. Dat duurde nog zeker tot tien jaar na de oorlog, maar daarover later meer.

Munnichshof onder de Tweede Wereldoorlog

Wat is hier – zo ver van de bewoonde wereld – allemaal voorgevallen? ‘Daar weten wij weinig van. Wij waren nog zo klein.’ *Sjra* is immers in 1940 geboren, Léon in 1941 en Henk in 1943. Al vroeg (zo hebben ze later te horen gekregen) droeg hun vader zijn steentje bij aan het veilig overbrengen van Franse krijgsgevangenen die de Duitse concentratiekampen waren ontvlucht en gestrande piloten naar Roosteren-Maaseik waar ze verder via *la Meuse* met behulp van Belgen hun vaderland trachtten te bereiken.⁴⁷ Dat moet vooral in het begin en in het midden van de oorlog zijn geweest, want later werd het op Munnichshof te onveilig door tientallen evacués en weldra ook enkele ingekwartierde Duitsers.

Afb. 13. Hooicampagne in 1932. Boven op de kar: Frits; beneden van links naar rechts: Sef, Lena en Piet Peters (Partic. Coll.).

Voor het overige ging het in de eerste jaren van de Bezetting nog grotendeels zijn gangetje. Het werk eiste zoals altijd de meeste aandacht op, maar het verenigingsleven bleef springlevend. De gouden bruiloft van J. Hoks-Wouters medio mei 1942 werd in 't Reutje uitbundig gevierd door wel 300 personen. De gebroeders Peters namen met enkele andere ruiters deel aan een escorte van het bruidspaar naar en van de kerk in Berg.⁴⁸ Wel kwam er van hogerhand steeds meer bemoeienis met de landbouw, maar aanvankelijk niet eens van de Duitsers zelf. De controleurs van de Crisis Controle Dienst (1931) waren al berucht en werden het na 1940 nog meer. Er moest grasland worden gescheurd en meer koolzaad (voor de olie) worden gezaaid. ‘Dan kreeg je die controle als ze aan het dorsen waren. Ik heb altijd horen zeggen dat die naar voren was getrokken eer die hier kwamen. Dan was die koolzaad *ongebermd* [= nog niet opgetast] in de schuur met de kop over een paal gehaald, zodat de helft van het zaad er al was uitgevallen.’ Slachten gebeurde natuurlijk ook illegaal en altijd viel er wel wat te rommelen met de opgave van leveranties. Voor alle zekerheid hadden ze de tractor met enkele ingrepen onklaar gemaakt. ‘Dat was een Ford, daar kenden de Duitsers niets van. Ik weet niet wat ze eruit hebben gepakt. Het was in ieder geval werk van een specialist, want na de oorlog liep ie weer ... als een tierelier!’ De oorlogsomstandigheden verslechterden aanzienlijk in het najaar van 1944. Na *Dolle Dinsdag* op 5 september en het mislukken van *Market Garden* na de verloren slag om Arnhem en het vastlopen van de opmars van de geallieerde troepen even voorbij Sittard, werd het de meesten in deze streek duidelijk dat de oorlog allesbehalve ten einde liep. Sterker nog, nadat de Duitsers eind september ruim 240 schepen in de binnenhaven van Maasbracht tot zinken hadden gebracht, raakten de eerste schippersgezinnen op drift. Het werd van kwaad tot erger, toen begin november Maasbracht en andere dorpen oostelijk van de Maas moesten evacueren. Wat

Afb. 14. Ruiters van 't Reutje (onder wie de gebroeders Peters) openen de feestelijke stoet, gevolgd door de schooljeugd van Berg, na de mis bij de viering van het gouden huwelijksfeest van het echtpaar J. Hoks-Wouters op 18 mei 1942. Ze passeren de woning van notaris P. Tijssen. Op de achtergrond zijn zichtbaar: het Heilig Hartbeeld en de lagere jongensschool van Sint Odiliënberg (waarin thans het Heemkundemuseum Roerstreek is gevestigd). (Partic. Coll.).

er zich allemaal tijdens de oorlog heeft afgespeeld in de Roerstreek, is in de loop van de tijd in uiteenlopende publicaties beschreven. Die variëren van dagboeken en persoonlijke terugblikken tot bijvoorbeeld studies naar de militaire bevrijdingscampagnes en naar de rol van het verzet. Eerder is in een aparte jubileumuitgave *Sint Odiliënberg in de vuurlinie 1944-1945* van de *Roerecho* in 1995 ook een bijdrage gewijd aan: 'De familie Peters in de vuurlinie op Munnichsbosch.' Daarvan laten we hier enkele fragmenten volgen. Ook andere egodocumenten hebben we kunnen gebruiken zodat er een beter beeld is ontstaan in welke leefwereld de familie Peters ongewild langzaam maar zeker terecht was gekomen.

Tussen Susteren en Roermond werd door de Duitsers, nadat ze van de eerste schrik bekomen waren, een verdedigingsgordel aangelegd. In de Roerstreek werden hiervoor Russische gevangenen ingezet en onze eigen mannen tussen 16 en 60 jaar werden gedwongen zich te melden voor (...) *Schanzarbeit* [= graven van bunkers en loopgraven voor de Duitsers].⁴⁹

Op Munnichshof kreeg de familie Peters haar deel van die stroom vluchtelingen te verwerken. Er zat hier al een onbekend aantal mensen ondergedoken, nu kwam daar nog een stoet evacués bij. Zoals oom *Bair* en tante Greet met hun zes jongens uit Echt; de familie Perey uit Linne, bestaande uit tien personen; de vader en een broer van dokter L. Stapert, die in de Meihof – artspraktijk en woonhuis van zijn voorganger, dokter J. Meuwissen (1895-1940) die door een tragisch misverstand kort voor de oorlog in Vlodrop vlakbij de grens jammerlijk was doodgeschoten – een noodlazaret opende; de gezinnen Koolen, Janssen, Van Delft, Van de Loo, Schreurs, Dijks en *Sefke* Dahmen uit Roosteren met zijn gezin (aangetrouwd met de familie Zeuren uit Lerop). Naar schatting moeten er tussen september 1944 en februari 1945 minstens 80 personen, afkomstig van Linne, Maasbracht, Roosteren en Echt, op Munnichshof hebben doorgebracht. Er zaten nogal wat boeren onder; sommigen met nog wat vee bij zich. Vlees was er dan ook steeds genoeg. 'Die bleven slachten hier, hé. Dat konden ze goed. Zoveel jaren na de oorlog hadden ze nog vlees genoeg [gelach]. Toen hadden ze nog spek en *dreugwors* [= cervelaatworst].'

't Was een hele bedrijvigheid: Moeder (...) en tante Greet uit Echt stonden zo wat de hele dag in de keuken achter de kookpot; boven werd er waarschijnlijk ook nog gekookt want een kachelpijp stak ergens naar buiten, weten de mannen zich nog te herinneren.

In de bijkeuken bevond zich een grote bakoven, een soort bakhuisje waarin een grote hoeveelheid broden tegelijk gebakken werden. De oven werd gestookt met *aomere* [= hete asresten van takkenbossen].

Het was een heel karwei om het benodigde brandhout aangesleept te krijgen; daar was één persoon de hele dag wel zoet mee. (...)

Bij luchtaanvallen zocht men dekking in de kelder, of in de houten bunker die een eindje verderop – bij de dikke beukenboom in het bos – was gegraven. De onderduikers bleven binnenshuis en verstopten zich in één van de kelders op de gang. De Duitsers hebben er nooit centje te pakken gekregen, herinneren de jongens zich.⁵⁰

Bij plotseling bomalarm – zo was afgesproken – was het de taak van Joep Janissen om zich speciaal over de jongste, Henkie, te ontfermen en met hem de andere kelder in te duiken.

Toon van Pol schreef in ‘Oorlogsprikelen rond het Reutje’ dat het er in het begin ondanks de drukte gemoedelijk en vriendschappelijk aan toeging:

Van de Wehrmachtsoldaten hadden de bewoners geen last. Ze waren behulpzaam, onder andere met het solderen van boerengerief (kettingen, landbouwwerktuigen) en lekke ketels en regelmatig werd overtollig eten van de gaarkeuken beschikbaar gesteld. Dit was vooral welkom doordat men in het Reutje vanaf 7 november in de circa 40 woningen tellende gemeenschap van rond de 220 mensen (exclusief ongeveer 90 Duitse soldaten) ook nog 469 evacués (...) moest huisvesten.⁵¹

Allengs werd de toestand grimmiger en onoverzichtelijker. ‘In ’t Reutje was een veldkeuken van de Duitsers bij Zeegers [van de Linssenhof] en dan kwamen ze hier koeien halen om daar te slachten. Er zijn op een keer ook Duitsers door vader betrappt toen die een koe pakten. En toen vader buiten stond te drementelen, richtten ze een geweer op hem.’ Pure intimidatie. ‘Ook de koeien waarmee *ome Bair* uit Echt was gekomen, die zijn allemaal naar de gaarkeuken van de Duitsers in ’t Reutje gegaan.’

Af en toe moest er graan worden gedorsen. Eind november(!) gingen de Duitsers eerst zelf in de buurt van Munnichshof op een

akker van twee hectaren aardappelen met de riek rooien. Een tiental meisjes van ‘rond de twintig jaar’ werd gedwongen ze te rapen. ‘Ondanks de vele koude handen was het karwei binnen twee weken gelukkig zonder grote problemen geklaard. Af en toe mochten de meisjes een zakje van tien kilo aardappelen “als beloning” mee nemen, hetgeen natuurlijk toch welkom was.’⁵² Jongens werden minder vriendelijk bejegend. Ze werden aangezegd ‘ieder met een pungel op de nek [de pas gerooide aardappelen] daar boven naar ’t Reutje de harde weg op te dragen.’ Later selecteerden de Duitsers uit dezelfde buurtschap mannen, ‘die moesten met de riek rooien en rapen en de Duitsers kwamen die ’s avonds opladen’.

Het werd allemaal nog ingewikkelder toen Duitse soldaten ook koeien van elders bij de gebroeders Peters op stal zetten. Die werden op Munnichshof gemolken en de melk ging vervolgens naar Linssenhof. Vanaf dat moment zaten de Duitsers niet alleen in de stal, maar ook onder de *sjop* [= afdak voor akkerbouwwerktuigen] en zelfs twee in het woonhuis in de gang onder de trap.

Wat er allemaal door elkaar leefde is haast niet te geloven. Vriend en vijand, kun je wel rustig stellen, alhoewel op een strikte manier gescheiden. (...) Ze kwamen er ook geregeld over de vloer. Ze eisten van Vader Peters, dat hij in Duitsland met paard en wagen kolen op liet halen. Peters sr. adviseerde Joep [Janissen]: ‘Als het je te gevaarlijk wordt laat je het paard met de wagen maar gaan.’ En dat gebeurde na een poosje. De Duitsers liepen in en uit op de boerderij, tussen evacués, huisgenoten en onderduikers door.⁵³

Intussen hadden de soldaten zich langs de bosrand overal in de loopgraven ingegraven (met dank aan de Bergenaren voor al het *schanswerk*) en een groot mijnenveld gelegd tussen Montfort en Munnichshof. Achter de boerderij waren enkele Duitse kanonnen opgesteld die door de geallieerden werden ontdekt. Die probeerden ze met gericht vuur uit te schakelen. Op dat moment zaten vijf

Duitse soldaten in gezelschap van *Sef* Peters in de woonkeuken zich aan het fornuis op te warmen toen een voltrefter in één klap drie van de vijf Duitsers doodde en een totaal verbijsterde *Sef* en twee Duitsers ongedeerd in leven liet. ‘Dan is de dood heel dichtbij!’ Ook de stal kreeg twee voltreffers die geen slachtoffers maakten. Wel werden met deze actie de Duitse kanonnen succesvol tot zwijgen gebracht. Van de evacués is uiteindelijk niemand overleden. Voor de Duitsers echter werd Munnichshof een dodenplaats. De *din* in de schuur gebruikten ze in deze koude winter als mortuarium voor alle gesneuvelde militairen uit de omtrek.

Dat waren er veel. De doden werden op gezette tijden per vrachtauto weggevoerd. Je zag dan de soldaten zwijgend met hun tweeën de lijken op de wagen tillen. Tegen de muur van de schuur stond een lange rij geweren opgesteld. ‘Had je zo weg kunnen halen als je dat gewild had.’⁵⁴

Adembenemend zijn de ‘avonturen’ die dokter *Harie* Stapert in diezelfde tijd beleefde. Neem alleen al wat hij met zijn vader en broer meemaakte. Dokter Stapert die een hospitaaltje had ingericht op de Meihof bracht in de herfst van 1944 zijn invalide vader die bij hem inwoonde, in veiligheid op Munnichshof: ‘Op de dag van het vertrek komt de enige boerenwagen met paard die nog in ons dorp beschikbaar is. Vader wordt met matras en al op de wagen gehesen. Begeleid door mijn broer Louis en huishoudster Mia vertrekt hij.’⁵⁵

Enkele maanden later kwam broer Louis op de Meihof in grote paniek vertellen dat enkele NSB-ers uit Koningsbosch lucht hadden gekregen van de spionage-activiteiten die hun andere broer Wim (*Giel*) – ex-kapitein van het Nederlandse leger – vanuit dezelfde Meihof ondernam. Hun broer moest onmiddellijk naar een ander onderduikadres verhuizen en alle landkaarten en papieren moesten prompt worden vernietigd. De volgende dag

bleek niet *Giel*, maar broer Louis op Munnichshof, te zijn opgepakt samen met een priester, pater van Heugten.

Die was bij vader op ziekenbezoek en had een ondergronds krantje bij zich. Vader lag dat rustig te lezen in bed. Omdat hij hardhorend is, had hij niet gehoord dat er Duitsers de kamer binnenkwamen.

Hij moest mee. Bijna 80 jaar en halfzijdig verlamd. De soldaten dwongen een boer vader op een kar te laden, om hem naar Duitsland te brengen. De boer weigerde halsstarrig en toen nam Louis de plaats van vader in. Ook de pater moest mee. Ze hadden echter geluk. Vlak voor ze verhoord zouden worden, kwamen ze vrij. Omdat er Engelse troepen in de buurt zouden zijn.⁵⁶

Met Wim Stapert zou het eind december ’44 heel slecht aflopen. Toen kreeg de dokter het bericht ‘dat *Giel* in Duitsland in een regen van granaten de dood heeft gevonden.’⁵⁷

In vergelijking hiermee valt het navolgende verslag van een mislukte hongertocht – alle moeite bleek uiteindelijk vergeefs – onder klein leed. Moeder en kinderen Meuwissen hadden na de onfortuinlijke dood van haar man en hun vader, dokter Meuwissen († 9 februari 1940), de Meihof verlaten en waren een huis in de Munsterstraat in het centrum van Roermond gaan bewonen. Aanstonds verhaalt Jan Meuwissen hoe hij met zijn broers Hilaire en Toon het platteland in trekt op zoek naar aardappelen:

In Munnichsbos, zo’n tien kilometer gaans, kregen we inderdaad aardappelen, veel aardappelen zelfs, 300 kilo, 6 zakken van 50 kilo elk, is niet niks! (...) *Enfin ... en route*. Na twee en een halve kilometer, we kwamen net aan de rand van Berg, en ... krak! As van de handkar kapot! Het was een uur of vier en het begon al een beetje te donkeren. Gelukkig was de panne vlakbij het huis van Toon Loenders, die man die vroeger voor vader in het Broek de *witsen* (wilgentenen) verzorgd had. Een goede bekende dus.

Gelukkig maar! Hij bood aan om de aardappels zolang voor ons te bewaren en hielp ons de zes zakken aardappelen naar zijn schuur te slepen. Zo goed en zo kwaad als het kon brachten we de ‘gewonde’ kar naar Roermond terug. Drie dagen later was de reparatie voltooid en gingen de drie gebroeders welgemoed op pad om de buit binnen te halen. (...) de terugweg werd moeilijk. De weg van Melick naar Roermond loopt ter hoogte van Schöndelen omhoog. Niet vreselijk steil maar toch ... omhoog! En het wegdek was glad en bevroren, want het winterde stevig. Wij moesten dus met die zware kar die helling nemen! (...)

Het was een heel karwei! Koud en doodmoe kwamen we thuis aan. Trots en tevreden over buit en prestaties. Door de lange gang werden de zakken met aardappels naar de keuken gesleept. Moeder maakte een zak open, controleerde een aardappel en constateerde dat die glazig en bevroren was. ‘Je kunt de hele handel het best maar meteen bij de vuilnis gooien, zei zij! En zo gebeurde.’⁵⁸

Ook anderen roemen de hulpvaardigheid en gastvrijheid van de familie Peters. Bij de tweede ontruiming van het centrum van Berg (op 27 en 28 januari op last van de Britten) moest Jacques Bekkers, kassier van de Boerenleenbank, met zijn grote gezin opnieuw zijn boeltje pakken, ditmaal naar definitief bevrijd gebied. Op doorreis naar Sittard werd halt gehouden bij Munnichshof. Daar werden ze vergast op een complete maaltijd met witbrood: ‘Wij wisten niet wat wij zagen, maar het was een aangename smakelijke kennismaking.’⁵⁹

Op 25 januari was ’t Reutje bevrijd. Toch was de operatie *Blackcock* (*Korhoen*) van de Britse *Desert Rats* (Woestijnratten die in Noord-Afrika hadden gevochten) maar ten dele geslaagd. Er bleven nog diverse, hardnekkige haarden van Duits verzet in deze streek bestaan. Dankzij de inzet van troepen van de 8ste *Armoured Division* van de Amerikanen die de Britten op 18 februari hadden afgelost, zouden de laatste precies een maand later – op 26 en 27 februari – worden opgeruimd.

De echte bevrijding zou dus nog minstens een maand op zich laten wachten. Intussen konden de evacués Munnichshof verlaten en zo goed en kwaad als dat ging weer naar huis terugkeren. Nu werden de rollen echter omgedraaid. Nu was het de beurt aan de familie Peters om huis en hof te verlaten op last van de Engelsen. ‘Te voet door een dikke laag sneeuw en vervolgens per truck kwamen ze in Echt terecht. De bevrijders namen intussen bezit van hun boerderij.’⁶⁰

‘Ome Frits, Joep Janissen en Daan de Jong (knecht bij Pierre Janssen) konden hier blijven om de koeien te verzorgen, maar toen de Engelsen kwamen, moesten ze in de schuur gaan slapen en niet langer meer in de keuken.’ De overigen waren naar de Hammerhof in Echt, de boerderij van oom *Bair* en tante Greet, gegaan. Oom *Bair* had gezegd: “We hebben vlees en alle *gerei zat!*” *Sef* had echter het zekere voor het onzekere genomen door extra vlees en proviand mee te nemen. Wat een vooruitziende blik, want bij aankomst in Echt bleek op de gedeeltelijk afgebrande Hammerhof niks meer te vinden. Tijdens dit verblijf is Henkie ook nog eens van de strozolder gevallen. Gelukkig zonder blijvend letsel. Amper veertien dagen heeft het gezin Peters gebivakkeerd op Hammerhof toen het weer kon terugkeren naar de vertrouwde Munnichshof. Bij de terugkomst leek het wel alsof zij een klap in hun gezicht kregen. De drie achterblijvers troffen ze goddank ongedeerd aan. Voor het overige was het een en al verbijstering want er was

helemaal geen vee meer: geen koe, geen kip, geen paard. Alles was opgegeten of meegenomen. (...) Ongelooflijk (...) was de ravage die men aangericht had; wat maar enigszins brandde was opgestookt, de ruiten waren al lang niet meer heel en voor de rest was bijna alle huisraad uit het huis verdwenen.⁶¹

Zelfs de souvenirs hadden de Engelsen meegenomen. ‘Alles was kaal!’ Stank voor dank? In dat opzicht eindigde de oorlog voor de

Wink betuiging

aan

Joseph Peeters en Echtg. en Frits Peeters.

Mamens de vijftig geëvacueerden die op hun boerderij te Munnichsbosch in den wereldoorlog van 1940-1945, gedurende vijf maanden, van September 1944 tot Februari 1945 aldaar frost en onderdak vonden

1 Hubert Peeters	12 Pierre Janssen	24 Vader Stapert	35 Wim Perey	46 Vrouw Dahmen
2 Greet Peeters	13 Tilla Janssen	25 Mia v.d. Elzen	36 Chris Perey	47 Lambert Dahmen
3 Gerard Peeters	14 Gerda Janssen	26 Louis Stapert	37 Joz. van de Loo	48 Leo Dahmen
4 Hubert Peeters jr	15 Trees Janssen	27 Gon. Perey	38 Hubertine v.d. Loo	49 Hubert Dijk
5 Jozef Peeters	16 Mia Janssen	28 Jella Perey	39 Mieke v.d. Loo	50 Mina Dijk
6 Frits Peeters	17 Daan de Jong	29 Henriette Perey	40 Leo v.d. Loo	51 Mariette Dijk
7 Piet Peeters	18 Tante Berbke	30 Els Perey	41 Piet Schreurs	52 Angele Dijk
8 Jan Peeters	19 Tante Triuwe	31 Frans Perey	42 Mia Schreurs	53 Albertine Dijk
9 Ferd. Koolen	20 Tante Marjke	32 Maria Perey	43 Rini Schreurs	54 Willem Dijk
10 Anna Koolen	21 Alphons v. Delft	33 Betty Perey	44 Marjke Schreurs	
11 Tante Trees	22 Jne v. Delft.	34 Jan Perey	45 Papa Schreurs	
	23 Annemieke			

familie Peters in een anticlimax.

Wie de familie Peters kort na de oorlog niet waren vergeten, waren 54 geëvacueerden wier namen – tamelijk uniek – op een oorkonde staan gekalligrafeerd. ‘Ooit zijn de evacués van plan geweest uit dankbaarheid een kapelletje bij Munnichshof te plaatsen, herinneren zij zich, maar het is er nooit van gekomen.’⁶² Dat gebaar en die intentie spreken boekdelen. Medio mei 1951 ontving *Sef* Peters een envelop van het Franse Consulaat uit Rotterdam. Daarin bevond zich een oorkonde waarin *Sef* werd bedankt voor zijn humanitaire hulp aan de Franse krijgsgevangenen en piloten tien jaar eerder. Het officiële document was ondertekend door generaal Charles de Gaulle, onder de oorlog de leider van de Vrije Fransen.⁶³ Ongewone, onverwachte en soms levensbedreigende omstandigheden in een ellendige oorlog hebben veel mensen voor moeilijke keuzes gesteld, van sommigen het uiterste gevergd en bij de meesten *sowieso* onuitwisbare indrukken achtergelaten die nauwelijks met een pen zijn te beschrijven. Dit geldt ook voor de bewoners van Munnichshof.

Opgroeien tijdens de wederopbouw

De drie broers – in feite oorlogskinderen – zijn de drie jongste kinderen van vijf in het gezin van *Sef* Peters en *Tiel* Peters-Zeuren. Voor de oorlog was als oudste zoon Godefridus (Frits) Peters (1936-1986) geboren; die zou in 1960 trouwen met To Bekkers uit Posterholt. Het enigste meisje Helena (Lena) M. Peters werd in 1939 geboren; zij trouwde in 1970 met Teun Verbeek uit Posterholt met wie zij drie dochters kreeg. Dan volgen de drie jongste broers: *Sjra* (1940) Léon (1941) en Henk Peters (1943), die alle drie

Afb. 17. Links: dankbetuiging van 54 geëvacueerden. Op de achterkant van het diploma staat geschreven: ‘Uit dankbaarheid. Aan Oom Zef, Oom Frits [en] Tante Tiel.’ Met een handtekening van Louis Stapert en gedateerd op ‘20 October 1945.’ (Part. Coll.).

vrijgezel zijn gebleven. Wat hen naast familiebanden bindt (heeft gebonden) is dat ze alle vijf hun hart hebben (hadden) verpand aan het boeren.

Veel van de ontreddering en verwoesting direct na de oorlog is de drie jongsten uiteraard ontgaan. ‘Als je klein bent, weet je niet beter!’ De boerderij mocht dan helemaal leeg geroofd zijn, de beschadigingen vielen mee. Het gat van de voltrefter in de keuken werd meteen gerepareerd. De twee inslagen in de koeienstal hadden minder schade aangericht. ‘Dat de boel niet was afgebrand, snapte vader niet.’ Ze moesten wel helemaal met niks opnieuw beginnen. Vervolgens werd een fotoalbum opengeslagen met klassenfoto’s van de lagere school in Berg en gepraat over de drie onderwijzers van toen: *meister* J.H. Wulms, Wiel Hermans en Adriaan Verbeek.

Afb. 18. Een vet varken kort voor de slacht. Links bij de varkensstal tegen de schuur aan taxeert de slager, *Sef* Peters, het slachtoffer. Op de achtergrond staat de varkensslader al klaar (Partic. Coll.; ±1950 door J. Ceyskens).

Daarop kregen we enkele foto's te zien die pastoor J. Ceyskens, 'wederopbouwpastoor' van Berg, had gemaakt circa 1950. Ceyskens had nog nooit het slachten van een varken in het echt gezien. Dat wilde hij wel eens van nabij meemaken.

De kerk- en schoolgang waren uiteraard voorbehouden aan Berg. Dat stond buiten kijf. Voor overige zaken was het om het even: óf Berg, óf Posterholt. Voor de dagelijks boodschappen kon men zelfs terecht in 't Reutje. Daar waren toen twee winkels: de Coöperatie en de Vegé, terwijl ze brood kochten bij bakker Hendriks (broer van de rentmeester). 'Die kwam eens per week met paard en kar aan nadat hij zijn ronde door Putbroek had gedaan.' Er waren nog andere winkeliers die de *waar* brachten. 'Hier kwam ook nog een kaasboer aan de deur'. Voor ongewone (lees zondagse) zaken gingen ze naar Stad!

Als kind hebben de jongens de pachtheer Jules Geradts die toen al op leeftijd was, maar één keer gezien. Dat was tijdens het houtzagen op de Aerwinkel. 'En toen gingen we naar *Mien* (Mina) in de keuken, die verzamelde sigarenbandjes voor ons. Die zijn we toen bij haar gaan halen en toen zag de oude heer ons.' Dat was enkele jaren voor zijn overlijden. Hij stierf als 86-jarige in 1956.⁶⁴ Zijn zoon, mr. Jean Geradts, volgde hem als pachtheer op tot zijn overlijden in 1967. Daarna fungeerde diens weduwe, Suzanne Geradts-Regout, als pachtvrouw. Toen zij hoogbejaard in 2004 overleed, volgde gedurende enkele jaren een intermezzo onder haar erfgenamen. Vanaf 2007 tot op heden hebben de gebroeders Peters te maken met Alice Geradts als verpachtster.

Wie ze als kind veel beter hebben gekend, is rentmeester H. Hendriks geweest. Die woonde aan de Hoofdstraat in Berg naast kapper H. Diesch. Voorzover bekend is deze Hendriks de enige rentmeester tot op heden geweest die (in november 1953) én een foto in de krant heeft gehaald, staand te midden van plaatselijke notabelen én een koninklijke onderscheiding heeft mogen ont-

vangen. Het onderschrift in de *Maas- en Roerbode* luidt:

Te St. Odiliëberg herdacht de heer H. Hendriks onder grote belangstelling zijn 40-jarig rentmeesterschap in dienst der familie Geradts. Bij deze gelegenheid speldde burgemeester E. Prick hem de gouden eremedaille, verbonden aan de Orde van Oranje Nassau op. Deze opname toont de bij de bevolking van St. Odiliëberg in hoog aanzien staande jubilaris tussen burgemeester Prick en de heer Jules Geradts, oud-burgemeester van Posterholt. Rechts mr. Jean Geradts, oud-burgemeester van Montfort en Maasbracht.⁶⁵

Latere rentmeesters als successievelijk: H. Hendriks uit Heytthuyzen, ing. J. Janssens uit Linne, ing. R. Lemmens uit Roermond en ing. P. Kindt met diens rechterhand, ing. E. Grob uit het Gelderse Zetten, hebben het zover niet geschopt (of het zover nog niet weten te brengen).

Na de lagere school volgden de broers, de een na de ander, vanaf het midden van de jaren vijftig de Lagere Landbouwschool in Echt. Die opleiding duurde vier jaar. Een praktijkstage hoorde er toen nog niet bij. Aanvankelijk zat je drie dagen op school en twee dagen thuis op de boerderij. Daar deed je natuurlijk ook heel wat praktijkervaring op. Later werden het volle lesweken: 'Toen kregen we ook meer lessen in handvaardigheden om dingen te maken. Timmeren en zo. Er kwamen vakken bij en dat was goed.' Na het behalen van hun diploma geloofden ze het verder wel. Diploma-stapelaars zijn ze nooit geworden. Daarbij kwam dat er thuis voldoende werk was te doen. Sinds het vertrek van Joep Janissen in 1945 is er (behoudens korte tijd) geen knecht meet werkzaam geweest op Munnichshof. Ze moesten het als vanouds samen met elkaar als gezin zien te klaren. Als een vervelende onderbreking ervoeren de jongsten de tijd dat ze het *päkske* [= soldatenuniform] moesten dragen. In de jaren zestig duurde de militaire dienstplicht al gauw twee jaren, inclusief herhalingsoefeningen.

De jongens zijn natuurlijk vanaf hun jeugd helemaal verweven geraakt met het veelzijdige werk op Munnichshof. Ze hebben de vele, soms ingrijpende veranderingen van nabij meegemaakt. Oom Frits en vader *Sef* wilden na de oorlog maar wat graag weer de draad oppakken van de kapitaalintensieve, maar arbeidsbesparende mechanisatie. Vooral de bieten- en aardappelteelt vergden veel handen. Jammer genoeg waren de landbouwmechanisatiebedrijven in de jaren vijftig nog niet in staat om goede machines te leveren die praktijkbestendig waren.

Ook met aardappelen rooien hebben ze heel wat meegemaakt. Dat was sport! (...) Och, in onze tijd al, toen wij nog jong waren (een jaar of tien, twaalf), kwam het automatisch rooien op. [Dus geen voorraad rooien, maar...] Zakken rooien. Dat stond nog in de kinderschoenen. We hebben er misschien wel drie [machines] gehad. (...)

We hebben zo veel meegemaakt! Hoe dat werkte! ‘De Veldkoning’ [landbouwmachinefabriek in Vlodrop] kwam met een nieuwe rooier ... En als hij nog één rij zou hebben uitgedaan, dan was alles in de soep gedraaid! Een keer was er geen olie in het carter! Och, och, niemand keek daarnaar om. (...)

En dan kwam die en die met een nieuwe machine en dan meenden ze dat dat weer beter ging.

Voor een deel sloegen ze zelf aan het knutselen. ‘We hadden er zo’n bak achterin gemaakt. Als bunker[rooier]’. Maar er kwamen veel te veel kluiten mee. Dat gaf extra werk en was bovendien geen pretje. Toch was arbeidsbesparing noodzakelijk in de aardappelteelt, juist ook omdat het zo’n belangrijke teelt was geworden. In 1951 hadden de gebroeders Peters speciaal een aardappelenkelder laten aanleggen, waarin het pootgoed kon voorkiemen in lage aardappelenkistjes. Het benodigde pootgoed werd aanvankelijk gekocht bij J. Mulders uit Echt, later rechtstreeks van de Friese telersvereniging en weer later op het selectiebedrijf Mortelshof,

‘omdat dat toch dichtbij was, he?’ In de jaren vijftig besloeg de oppervlakte aan aardappelen met gemak een ha of tien. Dat vormde toen een kwart van het hele akkerbouwareaal. De consumptie-aardappelen gingen naar het zuiden, naar de *koel* [= mijnen], de kelders in, van de mijnwerkers. Een zekere Leers uit Heerlerheide kocht de hele voorraad op.

Naast consumptie-aardappelen teelden de gebroeders Peters *koren* [= rogge], haver en ‘een klein stukje tarwe’ op een landje waar de grond wat beter was. Het graan werd, evenals voor de oorlog, met een zelfbinder afgedaan, met een kleine dorstmachine (*Dechenreiter*) gedorsen en het stro met een binder in bussels gebonden, waarbij een *Ford Major*, aangeschaft bij de firma Vogels

Afb. 22. Een storing bij het aardappelen sorteren in augustus 1964. De dame links met opbollende zomerjurk, het kleine meisje en de man die naar fotograaf kijkt, zijn Lena, Jeanne en Gerrit, vakantiegangers uit Scheveningen die bij toeval op Munnichshof terecht kwamen en het zo naar hun zin hadden dat ze zijn blijven plakken. Rondom de sorteermachine v.l.n.r.: Oom Frits, Henk en Gerard Peters (Partic. Coll.).

uit Buggenum, voor de aandrijving zorgde. De paarden hadden zeker nog niet afgedaan, maar kregen voortaan lichter werk te doen. Het meeste graan ging de markt op. Wat overbleef, ging naar de molen van de gebroeders Harrie en Louis Verbeek in Berg. Suikerbieten hadden ze toentertijd nog niet op Munnichshof, wel

Afb. 23. *Tiel* Peters-Zeuren (1907-1981) en *Sef* Peters (1905-1992) met een hooihark (Partic. Coll. 1970).

wat voederbieten voor het vee. ‘Dat werd met de hand uitgedaan.’ Behoudens enkele koeien voor eigen melkconsumptie hielden ze wel al veel meer rundvee voor de vetmesterij. Ook werden er meer varkens vetgemest dan voor de oorlog, maar de stalaccommodatie was te beperkt. De grote stal was helemaal bevolkt met rundvee. Zoals de meeste boeren, kenden de gebroeders Peters ook hun eigen, vaste afnemers. Uit Roermond kwamen aanvankelijk alle slagers die toen nog in die handel zaten, in latere jaren vooral C. Sampers met z’n groothandel. Voor de biggen kwam Chris Heykers uit de Veestraat in Linne.

Tamelijk laat, pas in het begin van de jaren zestig, werd Munnichshof op het elektriciteitsnet aangesloten. Behalve verlichting bood krachtstroom ook nieuwe mechanisatiemogelijkheden die daarvoor óf ondenkbaar, óf te omslachtig waren geweest. En de telefoon? ‘Een paar jaar na de stroom kwam de telefoon pas.’

Afb. 24. Het doorzagen van lange boomstammen bij de paardenstal van de schuur. Een *Ford Major* drijft een zaagmachine aan. Gerard (met hoed), Léon (met stok tegen de poelie), Henk en vader *Sef* Peters op 1 juli 1965 (Partic. Coll.).

III Gebroeders Sjra, Léon en Henk Peters (±1970 tot op heden)

In 1967 overleed oom Frits op de Munnichshof op 70-jarige leeftijd. De oudste broer Frits was al in 1960 bij zijn trouwen het ouderlijk huis uitgegaan. In 1970 had zus Lena, getrouwd en wel, het huis verlaten. Onafhankelijk van elkaar hebben beiden zich in Posterholt gevestigd. De drie achterblijvende broers namen rond 1970 in feite het boerenbedrijf over. Vader *Sef* was in dat jaar 65 geworden en moeder *Tiel* 63 jaar. Ze bleven uiteraard, zolang als ze dat konden doen, nog meewerken in het familiebedrijf. In 1981 zou hun moeder op 74-jarige leeftijd komen te overlijden, terwijl in 1992 pas hun vader op 87-jarige leeftijd zou volgen.

Bij een buitenstaander roept het misschien enige verbazing op, maar voor wie het aangaat is het bij iedere generatiewisseling binnen de familie Peters altijd zo vanzelfsprekend geweest om het gezinsbedrijf op Munnichshof voort te zetten, dat daarover nooit is gesproken. '*Dao is nooit euver gekald gewaore!*' Geen haar op hun hoofd dat de drie boers op andere gedachten, of keuzes heeft kunnen brengen. Evenals het veel later de gewoonste zaak van de wereld zou worden om de suggesties van de rentmeester op te volgen om vrijgekomen grond van kleinere boeren die ermee gestopt waren, erbij te pachten. Daarover werden nauwelijks woorden vuil gemaakt. En beide partijen hadden er voordeel bij.

In de afgelopen veertig jaren is het boerenbedrijf op Munnichshof alleen maar gegroeid. 'Ja, we hebben nu honderd ha onder de ploeg!' De drie broers hebben in de tussentijd ook eigen grond aangekocht. De verhouding gepachte en eigen grond komt uit op ongeveer zo'n 50%, 'maar eigendom is een beetje meer geworden.' Welke gewassen staan er allemaal op? 'Een stuk wei (± 11 ha), ja wintergranen (...)' (en dat is de ene keer iets meer en de andere keer iets minder, juist

zoals het met die akkers uitkomt), dan aardappelen, suikerbieten (zo groot als je quotum is) en dan mais.' De oppervlakte aan mais verschilt per jaar, zeg maar tussen de twintig en dertig ha. 'Dit jaar is het 27 ha.' Op het ogenblik wordt mais geteeld voor de korrel. 'Die wordt verkocht aan de leverancier, die het dan laat malen als voer voor het vee.' Aan contractteelt als uien en erwten hebben ze zich nooit gewaagd. 'De ome van die contracten zei: 'Dat loont zich! (...) Die contracten, dat was allemaal niks!'

Het graan doen ze af met hun eigen combine. Die investering loont zich bij zo'n grote oppervlakte graan. Bieten zaaien en rooien, aardappelen poten en rooien, de geëigende machines daarvoor hebben ze allemaal gehad. De gebroeders Peters hebben heel lang een goed geoutilleerd machinepark op hun bedrijf gekend.

In het verleden heeft deze en gene nog een cursus gevolgd, of aan al dan niet verplichte bijscholing gedaan. Zo volgde Henk een lascursus, wel zo handig dat je zelf zo veel kunt repareren. Nog niet zo heel lang geleden moest *Sjra* een applicatie-cursus in het spuiten volgen, uitgesmeerd over vijf jaar, ook al om zich al die nieuwe regeltjes eigen te maken. Kennismaking met de Agrarische Studieclub (waarvan onder meer Ronnie Verhoeven, toentertijd werkzaam op Mortelshof, lid was) bleef bij één bijeenkomst. 'Bij de COVAS (Coöperatieve Suikerbietentelers in Limburg) hield ik het gauw voor gezien. Die geloofden mij niet. (...) Ze stonden allemaal paf want ik had de meeste suiker met de minste onkosten! En dat geloofden ze niet. Alsof ik er (stiekum) wat in had gedaan!' Onderling kennen de drie broers sinds jaren een duidelijke taakverdeling: Henk is verantwoordelijk voor de veehouderij en *Sjra* bekleedt de portefeuille akkerbouw. Dat weerhoudt hen beiden niet om elkaar bij te staan, als de nood aan de man komt. Léon, de derde man, draagt als hoofd van de facilitaire dienst de zorg voor de keuken en overige huishoudelijke zaken en onderhoudt de moes- en bloementuin. Die tuin is ook zijn grote hobby.

Ze worden intussen al een dagje ouder en sinds enige jaren zijn ze meer werk gaan uitbesteden aan de loonwerker. ‘Nu zijn de bieten en dat hele aardappelengebeuren ook een zaak van de loonwerker.’ Hetzelfde is het geval met de mais. Alleen het zaai- en pootklaar maken van de akkers, als ook het zaaien en poten doen ze nog grotendeels zelf. Aan machines hebben ze nog buiten de maaidorser: een zaaimachine, eggen, ploegen, een spuit en een mengton met toebehoren. Spuiten doen ze nog zelf.

Wij doen het nog met die oude. Als die niet meer gaat, dan *hoor ik maar op* [=stop ik ermaar mee]. Maar de loonwerker doet nu ook de bieten spuiten. Anders ben je te zeer de machine steeds aan het zuiver maken en dan moet je ook twee spuiten hebben. En die heeft een grovere spuit – weet je wel, waardoor je minder sporen krijgt op het land, want vaker rij je zoveel plat ... nou ja goed, dat is zo.

Een regenhaspel hebben ze nooit gewild. ‘Waren ze daar maar nooit mee begonnen’, is hun stellige overtuiging. Het leidt van

kwaad tot erger, al zou je toch wel flink de kriebels krijgen met dit droge voorjaar.

Op dit moment hebben de drie broers in totaal 130 runderen, koeien en kalveren van het ras ‘Belgisch Witblauw’ op Munnichshof. Het is een echt vleesras: de beesten hebben dikke billen en een dikke nek. Een stier van 3½ jaar houdt de meisjes in de wei gezelschap. Hier krijgt de natuur vrij spel. De meeste koeien werpen drie à vier kalveren. Ze hebben ook nog vee lopen in Altweert. Die grond is een erfenis van hun ooms. Daarvan hebben ze nu weiland gemaakt. Half april hebben ze er beesten naartoe gebracht. Voor het overige graast al het vee buiten vlakbij Munnichshof, behalve de kalveren die worden natuurlijk nog op stal gehouden. In de woonkeuken hangt een prijzenkast die uitpuilt van de prijzbekers, behaald met de inzending van unieke vertegenwoordigers van het Belgische Witblauw.

De charme van het boeren?

Het mooie aan boeren is ‘die natuur hier om je heen en dat je zelfstandig bent.’ Je bent eigen baas, je kunt zelf je tijd indelen en ‘de rest bekijkt het maar!’ Daar is nu flink de klad in gekomen door die uitwas aan regelgeving sinds de jaren negentig. En dan volgt een lange jereмиade:

Het ergste zijn de wetten die ze jou opleggen, he? Die regels. Kijk, dat was er vroeger allemaal niet. Als je nu wilt spuiten, moet je eerst alles lezen wat op die pakken staat. (...)

En later met die verplichtingen bij het mest uitrijden en dat soort *gedoans* [=gedoe]. Dat injecteren. En van die en die datum mag je niks meer uitrijden en die komedie allemaal. [De gebroeders Peters werden gedwongen te investeren in een grote, kostbare mengmestopslag.] Vroeger kon je op de winterdag op je gemak mest uitrijden, het onderploegen en dan had je weer een stuk klaar, maar nu moet je wachten ... Vanaf 1

Afb. 28. Henk en Léon Peters bij de kalveren.

Afb. 29. Vertegenwoordigers van het Belgisch witblauwras.

september tot half februari, meen ik (tot voor kort was het één februari), mag je niet meer *varen* [= uitrijden]. Vroeger kon je al wat mest uitrijden, dat de grond kapot vroom van het stuk waar je aardappelen op ging poten; dat je vroeg fijn van tevoren het stuk kon *cultivatoren* [= met de cultivator bewerken] en dan was het landje klaar!

En nu moet je na de mais ... het vanggewas zaaien. (...) Dat vanggewas na de maisstoppel dat de stikstof die in de grond zit, bindt zodat het niet het grondwater in spoelt. Dus dat moet je laten staan, ook als je denkt dat het niks wordt. Je moet het zaaien al *gift het niks* [= brengt het niks op]. Je moet wel, anders trekken ze jouw steun weer in. Die hebben het in handen. Nu moet je om steun te vangen het [formulier] 's anderendaags invullen. Als je het niet goed opgeeft dan kunnen ze je voor drie jaar de steun niet uitbetalen! (...)

Nu hebben ze steun per ha. Vroeger was het anders alleen het graan. (...) Vroeger hadden wij maar achttien ha zoveel, waarvoor we steun kregen. En als je meer ha aan graan had, dan moest je *braaken* [=braak laten liggen]. Maar daar heb ik nooit aan meegedaan! Tien procent *braaken!* (...) Ik wil er wat op zien staan!

De irritaties over de toegenomen bureaucratie van Brussel en Den

Haag zijn niet van de lucht, maar men moet bedenken hoe 'vrij' deze ondernemers pakweg veertig jaar geleden waren! Toen was het boeren ook nog leuk. Wanneer de drie broers terugkijken, wijzen ze de jaren 1965-1975 als goede tijden aan. Ook de droge zomer van 1976 was een goed jaar. Het telen van graan kostte verhoudingsgewijs niet zo veel werk en bracht toch goed op. 'En prijzen van 45 tot 50 cent toen!' Kom daar nu eens om: 'Ja, dit afgelopen jaar is het iets duurder geworden: 17 à 18 eurocent. We hebben ook jaren gekend van maar 9 à 10 eurocent. Dan krijg je wel akkersteun, maar dat baat dan niet.' Kon je vroeger nog wat schuiven in een gemengd bedrijf dankzij een zekere risicospreiding waarbij het verlies op het ene produkt gecompenseerd kon worden met de winst op het andere, dat is niet meer mogelijk. 'Het zijn nu allemaal vastgestelde prijzen en daarmee moet je het doen. En dan kijk je maar.' Niet voor niets stoppen er tegenwoordig gemiddeld vijf boeren per dag met hun bedrijf.

Afb. 30. Henk en Gerard Peters in de herfst van 2010.

Keek men vroeger op tegen de boeren en hun werkzaamheid en leek men ook meer besef te hebben van de eigenaardigheden van deze bedrijfstak, vandaag de dag is er veel onbegrip gegroeid. Daarbij komt dat het officiële landbouwbeleid innerlijke tegenstrijdigheden kent: enorme overheidssubsidies die overproductie in de hand werken tegenover groeiende eisen op het terrein van milieu en dierenwelzijn, zonder dat de consument daarvoor het volle pond wil betalen. Liberalisering van de voedselproductie is al helemaal uit den boze en berust op de hardnekkige misvatting om landbouw en veeteelt te willen zien als industrieën. Door toenemende schaalvergroting, voortgaande rationalisatie en de enorme vooruitgang in wetenschap en techniek heeft de landbouw

misschien wel de schijn op zich geladen, maar hij is geen industrie. De landbouw brengt nuttige planten en dieren voort ten gerieve van de mens, waarbij afhankelijkheid van onzekere factoren als bijvoorbeeld het weer niet is uit te sluiten. Ook de regels van vraag en aanbod zoals die op een vrije markt idealiter gelden, zijn hier niet van toepassing. De oogst van een gewas kan per jaar grote verschillen in opbrengst laten zien, terwijl een melkveehouder bij een te lage melkprijs nooit zijn productie kan terugdraaien.

Hobbies: bijen houden, jagen en tuinieren

Gelukkig kennen de broers ieder een hobby om hun zinnen af en toe te kunnen verzetten. Was de bijenhouderij sinds 1878 al verdwenen op Munnichshof, of pas met het aantreden van grootvader Peters in 1911? Hoe het ook zij, dankzij Henks hobby zijn de bijen nu weer terug. Met de voortgaande heideontginningen en de afname van de boekweitteelt rond de vorige eeuwwisseling was ook de bijenteelt nagenoeg verdwenen. In 1910 had alleen Muysers op de Roskammerhei nog vier bijenvolken. Maar het besef dat de werkzaamheid van bijen van grote betekenis is voor de vruchtzetting van fruitbomen en zaadgewassen bleef bestaan en in de jaren dertig groeide onder boeren weer de belangstelling voor de imkerij. Boven op de aardappelenkelder heeft Henk zijn bijenkasten staan. Er bestaan echter onrust en grote bezorgdheid in imkersland. De laatste jaren heerste er al ziekte onder de bijenvolken, maar in de afgelopen winter heeft die flink toegeslagen. Op Munnichshof heeft Henk vier van de dertien volken verloren. 'En van die andere volken zijn twee volken nog op normale sterkte, maar de overige zijn veel minder.' Vorig jaar was de ziekte niet zo venijnig: 'Je had er wel een kapot, maar ze waren nog op sterkte.' Bij sommige collega's is het nog veel erger, wat hij zo al heeft gehoord, o.a. van Lei Keuren uit Echt. 'Hier is iemand die had vijftien volken kapot van de negentien! En in Leveroy had

Afb. 32. Henk en Léon Peters voor de entree van Munnichshof.

iemand er zeventien kapot van de zevenentwintig. Nu is het heel erg. Ik ben nog maar klein in vergelijking met die. (...) Ik ben nu benieuwd hoe ze zich verder ontwikkelen.'

De verontrusting over de extreme wintersterfte heeft inmiddels ook de kranten gehaald. De schatting is dat de sterfte dit jaar weer in de buurt komt van een kwart van de totale populatie, net als in de voorafgaande drie jaar. Vreemd genoeg heeft niet iedere imker last van grote sterfte. Sander Voormolen somt in een artikel in de *NRC* de mogelijke oorzaken op:

Er is de varroamijt (...) die bijenvolken zo hevig kan parasiteren dat zij ten onder gaan. Er is de kaalslag in het landschap, door schaalvergroting in de landbouw, waardoor honingbijen moeite hebben voldoende nectar en stuilmeel te vinden, of een te eenzijdig aanbod krijgen. Er duiken nieuwe honingbijziekten op zoals de *Nosemas*schimmel en zogeheten vuilbroedinfecties, veroorzaakt door bacteriën. En er zijn nieuwe bestrijdingsmiddelen op de markt gekomen die giftig zijn voor bijen – de zogeheten neonicotinoïden (...) zoals imidacloprid, thiamethoxam en clothianidine.⁶⁶

Waarschijnlijk gooit daarbij het toenemend gebruik van die neonicotinoïden hoge ogen als de boosdoener. Een imker uit Wassenaar acht dit het meest waarschijnlijk en wijst in een ingezonden brief in dezelfde krant ook op het ongebreidelde gebruik van deze middelen bij particulieren en golfbaanexploitanten. Onnodig en hoogst schadelijk. Je moet er toch niet aan denken dat bijen en andere insecten straks zouden zijn uitgestorven: '... zonder bestuivers verdwijnt de helft van alle bloeiende gewassen. Dag bloemen. Zonder insecten geen zang meer van een nachtegaal op een zomeravond, zonder bijen vergeten we de smaak van honing.'⁶⁷ *Sjra* koesterst een ander hobby. Hij is een liefhebber van jagen. Niet eens op konijnen, want die zijn 'dungezaaid'. Hij jaagt met de club van G. Janssens en W. Grave. Ze hebben volgens hem het

wild 'redelijk onder controle'. Alleen de wilde varkens werken niet mee. Ze richten veel schade aan. 'Ze jakkeren alles om. Die ploegen alles om!' Ze zijn ook nog eens onvoorspelbaar in hun gedrag. Ze komen niet geregeld volgens vaste routes. 'Dan waren ze zo weg. Maar niet als ze om de veertien dagen komen!' Meestal is het een toom varkens. 'Maar die trekken nu meer naar het Linnerveld, waar die varkensstallen [van Deckers] zijn gekomen.' En ander wild? 'Reeën zijn er zat, zoals het hoort.' De overlast van stropers lijkt afgenomen en minder te zijn dan enkele jaren geleden toen ze ongegeneerd met lichtbakken werkten.

De derde man, Léon heeft lol in tuinieren. Daarover is het minst gepraat, maar daarvan zie je wel de meeste voorbeelden rondom Munnichshof. Niet alleen de netjes onderhouden bloementuin bij de entree, maar ook de moestuin aan de andere zijde, waar de staakbonen al zijn gepoot en andere groenten al volop in rijen op de bedden staan. Enfin, enkele foto's in dit boekje laten de resultaten van Léons tuinarbeid duidelijk zien.

Tot slot

Al hun hele leven lang wonen en werken drie broers op een monumentale boerderij. Zij vertegenwoordigen de derde generatie van de familie Peters die hier honderd jaar geleden – in 1911 – is begonnen met de vestiging van hun grootouders, die ze alleen maar kennen uit verhalen van hun oom, vader en moeder. Ze waren nog te klein om de Tweede Wereldoorlog bewust mee te maken, evenmin de eerste jaren na de oorlog toen alles weer bijna vanuit het niets moest worden opgebouwd. Hoewel iedere generatie voor nieuwe uitdagingen in de landbouw heeft gestaan, hebben de drie broers ontegenzeggelijk de meest revolutionaire veranderingen meegemaakt, maar het bedrijf ook dubbel zo groot gemaakt. Het boeren zit hen in hart en nieren, of toch in hun genen? Tegelijkertijd beseffen ze dat ze slechts een schakel vormen in een

oudere traditie als familiebedrijf. Wat mij in *Sjra*, Léon en Henk Peters in het bijzonder heeft aangesproken, zijn hun eenvoud en soberheid. Geen dikdoenerij of andere poespas. En met dezelfde rust waarmee ze in het verleden stevig hebben doorgewerkt, gaan ze het nu op hun oude dag wat kalmer aan doen. Zonder zich te haasten. Daartoe nodigt de omgeving waarin ze leven ook niet uit. Munnichshof is misschien wel meer dan zeven, maar in elk geval meer dan zes eeuwen oud. De huidige gebouwen dateren uit het midden van de achttiende eeuw en zijn midden in een indrukwekkend landschap gelegen. De historische boerderij die nog lang niet al haar geheimen heeft prijsgegeven, is aan een zijde omzoomd met een groot loofbos, aan de andere zijde met jonge fruitbomen. Een laan leidt vanuit het Munnichsbos naar het erf en prompt gaat de weg over in een driesprong van majestueuze eikenlanen (al staan in alle drie de lanen om onverklaarbare redenen ook enkele beuken). Hoe mooi, soms op het sprookjesachtige af, Munnichshof en directe omgeving zijn, laten de foto's van Huub Schmitz in dit boekje zien.

Bronnen

- Partic. Coll., Pachtboekje (1911-1967) [38 pag.]
Partic. Coll., Notulenboek van de Vereeniging van Jonge Boeren afd. St. Odiliënberg (1924-1934)
Partic. Coll., *Catalogus van de Land- en tuinbouwtentoon-stelling te St. Odiliënberg. Georganiseerd door de D.E.V.O. v.d. Kring Roermond der Jonge Boerenverenigingen op 19, 20, 21 en 22 sept. 1936.*
Website van Jan Ruiten.nl: *Tussen Maas en Vloot.*
Interview met Sjra, Léon en Henk Peters op 16 april 2011 op Munnichshof [23 pag.]

Literatuur

- J. Philips, J. Jansen en Th. Claessens, *Geschiedenis van de landbouw in Limburg 1750-1914* (Assen 1965)
E. Roebroek, *Het land van Montfort. Een agrarische samenleving in een grensgebied 1747-1820* (Assen 1967)
A. Verbeek, “Munnichsbosch’ en omgeving te St. Odiliënberg’, *Roerstreek ’71 (HVR-Jaarboek 3)* 70-82
Jan van der Steen, ‘Slagveld tussen Maas en Roer’, *Roerstreek ’70 (HVR-Jaarboek 2)*, 11-72 en diens ‘Het Duitse bruggenhoofd bij Herten 25 januari – 26 februari 1945, *Roerstreek ’85, HVR-jaarboek 17*) 26-68
R.C. Hekker, *Historische boerderijtypen / Historical Types of farms* [1973]; overdruk uit: *Jaarverslag van Stichting Historisch Boerderij Onderzoek (SHBO)* [Arnhem 1991]
P. Geuskens, ‘Trammelant om een doorgangsweg door het Munnichsbosch’, *Roerstreek ’93 (HVR-Jaarboek 25)* 113-117
A.P.M. Cammaert, *Het verborgen front. Deel I. Een geschiedenis van de georganiseerde illegaliteit in de provincie Limburg tijdens de Tweede Wereldoorlog* ((Eisma 1994, Leeuwarden)
T. Conradi-Polak, ‘De familie Peters in de vuurlinie op

- Munnichsbosch’, G. Janissen (red.) *Sint Odiliënberg in de vuurlinie 1944-1945* (Sint Odiliënberg 1995) 8-9
Broer Bekkers, ‘Oorlogservaringen van de familie Jacques Bekkers-Smeets’, in: G. Janissen (red.) *Sint Odiliënberg in de vuurlinie 1944-1945* (Sint Odiliënberg 1995) 76-82
H. Stapert, ‘In de vuurlinie in het lazaret op de Meihof’, in: G. Janissen (red.) *Sint Odiliënberg in de vuurlinie 1944-1945* (Sint Odiliënberg 1995) 95-118
A. van Pol, ‘Oorlogsprikelen rond het Reutje’, *Roerstreek ’95 (HVR-Jaarboek 27)* 70-82
Jaak Slangen, ‘Manslag met tuyerstok en mestriek op Mortelshof d.d. 9 april 1879’, *Roerstreek ’98 (HVR Jaarboek 30)* 130-140
P. Geuskens, ‘Een omstreden abdisverkiezing in het Munsterklooster in het midden van de 17e eeuw’, *Spiegel van Roermond 2000* 28-65
Jaak Slangen, *Graeterhof. Van pachthoeve tot villa blanca (1463-2003)* [Swalmen 2004]
W. Hupperetz, e.a. (red.) *Kastelen in Limburg. Burchten en landhuizen (1000-1800)* [Utrecht 2005]
J. Bieleman, *Geschiedenis van de Landbouw in Nederland 1500-2000* (Boom Amsterdam 2008)
J.H.J.M. Meuwissen, Kroniek van “De Munsterstraat” (Roermond 2008)
Gerard Venner, ‘Op zoek naar Suletheim’, *Roerstreek 2010 (HVR-Jaarboek 42)* 21-2

Noten

- 1 G.H. Krekelberg ‘Veldnamen om Roermond. Hunne historische waarden’, VII in de *Nieuwe Koerier (NKO)* van 23 juli 1934.
- 2 Voor de betekenis van bisschop Balderik voor Berg en het Utrechtse bisdom zie: C.A.A. Linssen, ‘Over Sint Odiliënberg, zijn heiligen Wiro, Plechelmus en Odgerus, hun vinding en verheffing, hun verering en vitae’, *De Maasgouw* [jrg. 127] 2008 1 [3-20], 9-10.

3 Gerard Venner, Op zoek naar Suletheim, 21-29.

4 Voor geïnteresseerden: M. K.J. Smeets en W.E.S.L. Schuurman-Keyser, *Inventaris van het archief van de Munsterabdij te Roermond 1220-1798* (Maastricht 1975) en E.J. Harenberg en M.S. Polak, *Oorkondenboek van Gelre en Zutphen tot 1326. Derde aflevering: Munsterabdij* (2de gedeelte) [Den Haag 1988].

5 G. Venner, idem, 24. Ontleend aan Venner met bronverwijzing aldaar. In 1438 kochten zij van Johan Plucker en Beel het bos 'in gehn alden Raet', naast 'des cloisters busch in gehn Raetken' en in 1484 van Willem Schroider genaamd Kronenberch en van Thijs Nobis van Echt 4½ bunder akkerland bij de dijk van het klooster 'in geen Raetken.'

6 Website Jan Ruiten: *Tussen Vloot en Maas. Het Berger Reutje*.

7 Venner, 23-24.

8 De begrippen 'halfwinner' en 'halfer' duiden op een sociaaleconomisch systeem waarbij pachter en verpachter een soort joint venture aangaan. De eigenaar neemt voor ongeveer de helft deel aan het bedrijfsrisico (waaronder de veestapel); zijn pachter mag als vergoeding van zijn arbeid ongeveer 45% behouden. Het systeem is stellig ingegeven door de grote armoede in Midden- en Zuid-Limburg, maar kende wel als voordeel dat de eigenaar vanuit direct eigenbelang ook investeerde in zijn bedrijf. [Vergl. J. Jansen, 'Agrarische vernieuwingen in een revolutionair tijdperk 1750-1815', in: J. Philips e.a., *Geschiedenis van de landbouw in Limburg 1750-1914* (1-109) 18-19 en J. Bieleman, *Geschiedenis van de Landbouw in Nederland 1500-2000* 157-158.]

9 P. Geuskens, Trammelant om een doorgangsweg door het Munnichsbosch, 113.

10 Akkoord in augustus 1547 tussen Arnt Voegels van Wessem, de nieuwe eigenaar van de Aerwinckel, en de 'naebereu uyten Ruertgen' dat zij de weg over het leengoed als vanouds mochten blijven gebruiken. Wel werd aan het begin en eind van de doorgangsweg een valderen geplaatst [Familie-archief erven S. Geradts-Regout, RHCL te Maastricht]. Conflicten over een vrije doortocht voor 'veedrift', of 'weideganc' bleven ook later regelmatig de kop opsteken, zoals in 1670 en 1723. Het dozijn boeren in 't Reutje kon de eindjes amper aan elkaar knopen, beschikte over te weinig weidegrond en moest die vanaf 1740 zelfs pachten in Putbroek [Ontleend aan de website van Jan Ruiten: *Tussen Roer en Vloot. Het Berger Reutje*.]

11 Binnen de Munsterabdij was er begin achttiende eeuw grote onenigheid ontstaan tussen de kloosterzusters en hun moederoverste die in 1706 uit haar ambt zou worden gezet. Deze alinea steunt op Geuskens, Trammelant', 117.

12 Ruiten: *Het Berger Reutje*.

13 Een van de mooiste delen van het Munnichsbos waar prachtige reuzen van eiken en grove dennen staan, is misschien wel het oudste dennenbos in Midden-Limburg. Het gebied wordt van oudsher 'Geuzekirkhaof' (Geuzenkerkhof) genoemd. Verbeek schreef in 1971 (pag. 78): 'De naam verraaft wel iets, n.l. waarschijnlijk de begraafplaats van achtervolgde en gedode Bosgeuzen uit de Spaanse overheersing'.

14 P. Geuskens, Een omstreden abdisverkiezing in het Munsterklooster in het midden van de 17e eeuw, 45.

15 Vergelijk Jaak Slangen, *Graeterhof*, kadertekst IV over een Bergvrede (Bergfried) die in vredestijd als Speicher fungeerde, waarin 'kostbare Habe, das Saatgutt, die Sonntagskleidung, das Dauerfleisch' werden opgeborgen.

16 In hoc signo vinces. Met deze leuze wist keizer Constantijn zijn heidense tegenstander Maxentius in 312 te verslaan.

17 A. Verbeek, 'Munnichsbosch' en omgeving te St. Odiliënberg, 72.

18 Verbeek, 72.

19 RHCL, Familie-archief Michiels van Kessenich, n° 1611 en Ruiten, Het Berger Reutje.

20 Is Theodor Wolters n° 92 (geboren in Berg op 24 februari 1756), of Pierre Wolters n° 105 (geboren in Berg op 4 oktober 1772) de laboureur op Munnichshof?; overigens staat onder n° 41 een Pierre Cloedt (geboren in Berg op 16 oktober 1749), de vorige pachter, als boer genoemd [M. Richter, 'Het registre civique uit 1807. Een genealogische bron voor Sint Odiliënberg', *Roerstreek '93 (HVR-Jaarboek 25)* 56-64].

21 E. Roebroeck, *Het land van Montfort. Een agrarische samenleving in een grensgebied 1747-1820*, 138 en 143

22 De Franse ingénieurs-gógraphes, onder leiding van Jean Tranchot, zijn begonnen het hele gebied tussen Maas en Rijn in kaart te brengen. De Tranchotkaart: 'Roermond 46' zou in 1806 zijn opgenomen door Ing. Geograph 2. Klasse Bertre en Raffy. Op deze kaart wordt de boerderij aangeduid met 'Mniunxbosch'.

23 Koninklijke Bibliotheek Den Haag, *Journal de la province de Limbourg* met Annonces in de edities van 2 en 15 augustus 1820.

24 Venner, 23 en noot 17 aldaar.

25 R.C. Hekker, *Historische boerderijtypen / Historical Types of farms* en Bieleman, *Geschiedenis van de Landbouw*, 208-209: 'Afbelding 2.10. De ontwikkeling van langgevel tot gesloten Limburgse hoeve. Een voorbeeld uit Hoensbroek' (17e eeuw tot 1922 - heden). Bieleman baseert zich op

- boerderijenonderzoek van Uilkema (1991).
- 26 Slangen, *Graeterhof*, vergl. pag. 53-54, als ook de kaart van De Ferraris tussen 1771 en 1778 en die van Tranchot (1806) op pag. 62-63 en de foto tegen het einde van de negentiende eeuw op pag. 116-117.
- 27 Gemeente Archief Roermond (GAR), Notariële archieven, G. Ch. Guillon 1858/103.
- 28 Overlijdensadvertentie van weduwe Gruijters († 26-10-1859) in *De Volksvriend* van 29 oktober 1859.
- 29 GAR, Notariële Archieven, F.J.H.E. Cornelis 1860/182.
- 30 W. Hupperetz, *Kastelen in Limburg*, in het Ambt Montfort, het lemma Aerwinkel op pag. 242.
- 31 Binnen het gegeven tijdsbestek was het ondoenlijk om het familie-archief van de erven S. Geradts-Regout dat wordt geïnventariseerd in RHCL te Maastricht na te lopen op het onderwerp Munnichshof.
- 32 Hupperetz, het lemma: Hoosden op 246.
- 33 Advertentie in *Maas- en Roerbode (MAR)* van 23 februari en 9 maart 1878, als ook in de *NVR* van 23, 27 februari, 2 en 9 maart 1878.
- 34 Advertentie in *MAR* van 12 februari 1881.
- 35 Aankondiging in de *NMR* van 16 en 23 november 1907. Het betrof 40 dragende ooen en 40 lammeren.
- 36 'Honderdjarige Montfortenaar in Kinroy (B.) in de bloemen', *Echter Waekblaad* van 1 september 1956.
- 37 Moord te St. Odiliënberg', *De Nieuwe Koerier* van 10 juli 1906.
- 38 *De Volksvriend* van 16 juli 1881. Hierin wordt gerept van een A. [= H.?] Slangen; in het *Het Nieuws van den Dag* van 14 juli 1881 heet het 'herbergier H. Slangen' en 'landbouwersknecht J.M.' en een bericht in *MAR* van 16 juli 1881.
- 39 Jaak Slangen, Manslag., 30-140.
- 40 Op zaterdagmiddag 16 april 2011 hadden Alice Geradts en Jaak Slangen een urenlang gesprek met de gebroeders Peters in de keuken van Munnichshof met aansluitend een rondleiding op het bedrijf. Alle citaten die niet worden afgesloten met noten, zijn ontleend aan dit interview.
- 41 RHCL Maastricht, Familie-archief erven S. Geradts-Regout, doos 40, p. 6: pachtcontract tussen J. Geradts en J.H. Kurstjens, opgemaakt in Heinsberg op 20 januari 1894 en ondertekend door beiden.
- 42 Advertentie in *MAR* van 28 september 1920.
- 43 Op de vierde Midden-Limburgse Fokveedag in 1932 en op de zesde in 1935. Zie verslagen in *NKO* van 16 september 1932 en 19 september 1935.
- 44 Notulenboek (...) Jonge Boeren (...) Berg, algemene jaarvergadering van 13 januari 1932.
- 45 *Catalogus van de Land- en Tuinbouwtentoonstelling te St. Odiliënberg*. (...). Dit boekje kent geen paginering. De gebroeders Peters zijn terug te vinden onder 'Kringproeven. No. 24 St. Odiliënberg'.
- 46 Guillaume van den Eertwegh had voor de oorlog aan de Spoorlaan in Roermond een landbouwmechanisatiebedrijf.
- 47 Zie hiervoor: A.P.M. Cammaert, *Het verborgen front. Deel I.*, 155-172.
- 48 Die gouden bruiloft werd gevierd op 18 mei 1942. Vergl. het verslag in *NKO* van 22 mei 1942.
- 49 De familie Peters in de vuurlinie op Munnichsbosch, 9.
- 50 Ibidem, 9.
- 51 A. Van Pol, Oorlogsprikelen rond het Reutje, 97.
- 52 Ibidem, 98.
- 53 De familie Peters in de vuurlinie, 9.
- 54 Ibidem, 9.
- 55 H. Stapert, In de vuurlinie in het lazaret op de Meihof, 98.
- 56 Idem, 101.
- 57 Idem, 107.
- 58 J.H.J.M. Meuwissen, Kroniek van "De Munsterstraat", 145
- 59 Broer Bekkers, Oorlogservaringen van de familie Jacques Bekkers-Smeets, 80-81.
- 60 De familie Peters in de vuurlinie, 9.
- 61 'Ibidem, 9.
- 62 'Ibidem, 8.
- 63 De brief van het consulaat en de oorkonde, getekend op 6 juli 1949, zijn in het bezit van de gebroeders Peters.
- 64 *Maas- en Roerbode* van 9-5-1956: 'Oud-burgemeester Geradts van Posterholt overleden'. In deze necrologie zijn enkele feiten uit de duim gezogen: 'Zo was de volledige uitrusting van Napoleon I in zijn bezit. (...) De overledene was een der belangrijkste grootgrondbezitters van Limburg. Hij kon van Posterholt tot in België lopen over eigen grond.'
- 65 *Maas- en Roerbode* van 23-11-1953, pag. 3 linksonder: foto van jubilerende rentmeester H. Hendriks te midden van locale notabelen.
- 66 Sander Voormolen, 'Dode bij-ervaringen', in wetenschapskatern van *NRC Weekend* van 7 en 8 mei 2011.
- 67 Klaas van der Poel, imker Wassenaar, 'Bijensterfte', ingezonden brief in *NRC Weekend* van 21 en 22 mei 2011.

Colofon

Idee: Alice Geradts

Omslag: Philip Keuren & Jaak Slangen

Vormgeving en DTP: Philip Keuren

Fotografie: Huub Schmitz

Druk: LPB SIGHT in Zetten 2011

© 2011 Jaak Slangen

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd dor middel van fotokopie, scan, druk, film, of op welke electronische wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur.